

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 54
september 1988

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanent Vorming.

Vroegere hoofdredacteuren:

E.H. Fr.SEGERS: jaargang 1 tot en met 23

Dr. Fr.GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Dr. H.MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G.LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41.67.45)

Redactieraad:

H.FRANCKX, J.BLOEMEN, G.BURGGRAEVE, A.DEJONGHE, R.DE FRAINE, R.DE LUST, B.GODDEERIS,

P.HERROELEN, P.PRINSEN, S.TYS, D.VAN DAELE, P.VAN DEN BREMT, J.VANHEUVERSWYN,

W.VAN SPAENDONK, J.VAN WINKEL, R.WILLOCKX.

WIELEWAAL

is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr.Segers. Ze telt nu meer dan 5000 leden, verdeeld over 55 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 80 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 3000 ha. verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen "Wielewaal-huis" te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H.FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)

W.VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)

F.VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)

E.WELLENS, penningmeester, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J.DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 Sint-Gillis-Waas (03/770 64 26)

M.GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)

P.HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/80 21 66)

G.LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

D.VAN DAELE, Iepersessesteenweg 3a, 7790 Waasten

J.VANHEUVERSWYN, Burg.P.Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S.TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 500 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. Andere landen: 900 F. Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52. Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar Dhr. G.Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dhr. R.De Fraine, Molenbergstraat 3 3288 Testelt. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

NATIONAAL KERKUILPROJECT – WERKGROEP.

Jan De Boe

Opzet – situering Kerkuilwerkgroep.

In '80 werd vanuit de toenmalige vogelwerkgroep van de Wielewaaljongeren gestart met een beschermingsactie rond de Kerkuil. Acht jaar later willen we alles eens rustig bekijken. De Kerkuil heeft ons veel geleerd. Het Nationaal Kerkuilproject wordt gedragen door de Kerkuilwerkgroep en is momenteel uitgegroeid tot een netwerk van medewerkers. De werkgroep is niet gebonden aan een vereniging maar beoogt een constructieve samenwerking met diverse natuurverenigingen: Wielewaal, JNM, BNVR, FIR, de Torenvalk, Werkgroep Bescherming en Studie Nachtroofvogels. De landelijke coördinatie gebeurt door Jan De Boe. Het opsporen (van zowel broed- als overwinteringsplaatsen) en het behoud van het Kerkuilbestand blijft nog steeds de belangrijkste taak. Het actieterrein omvat het Vlaamse landsgedeelte. Dit bestek wil de achtergronden van het project verduidelijken.

Roofvogelproblematiek.

Roofvogels nemen een belangrijke plaats in aan de top van de voedselketen. Het zijn de biologische indicatoren die wijzen op de kwaliteit van een biotoop. Het roofvogelbestand is in de periode '45-'75 sterk achteruit gegaan. De negatieve gevolgen van pesticiden zijn bekend. Het trieste verhaal over de achteruitgang van de Slechtvalk is hiervan het klassiek voorbeeld. De leefgebieden van deze valken werden niet noemenswaardig beschadigd. Toch verdween deze edele jager. Het gebruik van pesticiden deed de schaal dikte van de eieren afnemen waardoor ze braken onder het gewicht van het broedende wijfje. Het aantal uitgevlogen jongen nam geleidelijk af waardoor het broedbestand inkromp. Verontrustend was de geleidelijke achteruitgang waardoor de rampzalige gevolgen pas op termijn duidelijk waren. Nu zijn de pesticiden niet de enige oorzaak van de achteruitgang van het roofvogelbestand. De wijzigende landbouwmethoden en de biotoopsveranderingen hebben dit proces versneld.

Deze uitbreiding zal het moeilijke Kerkuilverhaal proberen te verduidelijken. Gelukkig heeft deze sombere periode plaats gemaakt voor een nieuwe hoop: "het voorzichtig herstel van het roofvogelbestand".

Roofvogelherstel.

Het is verheugend te mogen vaststellen dat de Slechtvalk en de Oehoe de Ardennen opnieuw ingepalmd hebben. Even verheugend is dat de Buizerd,

Kerkuil

Foto J.Vandervelden

Sperwer, Havik en Boomvalk opnieuw in aantal toenemen. Weer zijn de pesticiden de hoofdrolspelers (maar in omgekeerde zin). Het selectiever en verminderd gebruik van deze stoffen (ondermeer DDT) laat het roofvogelbestand toe zich te herstellen. Het broedsucces (gezondere eieren en meer vliegvlugge jongen per nest) neemt toe. Hierdoor breidt het roofvogelbestand uit. Oude en nieuwe broedgebieden worden weer bezet. Voor de andere negatieve factor (biotoopwijzigingen) wisten deze roofvogels een gepast antwoord te vinden (uitleg?). Dat er een herstel is, wil niet zeggen dat we niet waakzaam

Jonge Kerkuilen, Friesland

Foto J.de Jong

Prooiovergave

Foto J.de Jong

moeten blijven : afschot, gebruik van gifmiddelen en klemmen maken jaarlijks nog talrijke slachtoffers.

Het is in deze context dat we vaak de vraag horen naar de situatie van de Kerkuil : toename of afname ?

Dit is een moeilijke vraag. Een poging tot beantwoording volgt.

Kerkuilherstel ?

Volgt de Kerkuil de beschreven tendens ? We beschikken over te weinig gegevens (periode '60-'80) rond populatiegrootte, verspreiding en reproductie. De geringe informatie geeft veeleer een momentopname. Vandaar het pleidooi voor langdurige en systematische onderzoeken. Centralisatie van gegevens is dan ook noodzakelijk. Het Kerkuilonderzoek poogt deze benadering te volgen. Ook het volgen van "gewone soorten" (b.v. Rans- en Steenuil) is geen overbodige luxe. Een evolutie is dan beter te begrijpen en een beschermingsplan is dan gemakkelijker op te stellen.

Voor het samenstellen van dit artikel is gebruik gemaakt van de gegevens uit de periode '82-'87, aangevuld met de ringgegevens ('78-'87).

Uit het vorige onthouden we dat de pesticiden (vooral op niveau van de reproductie) en de wijzigingen in het leefmilieu met daaraan gekoppeld de wijzigingen in het prooiaanbod (vooral op niveau van de inkrimping van het broedareaal) en daarenboven de toenemende verkeersdruk, een roofvogelpopulatie beïnvloeden.

Nu laten we de Kerkuil op de voorgrond treden. De Kerkuil is ontegensprekelijk achteruitgegaan.

De Kerkuil in "vrije val".

Het vele speurwerk naar Kerkuilen bracht ons vaak in contact met zijn "medebewoners" : boeren, kasteel-

Verkeersslachtoffer Zoniënwood

Foto J.De Boe

heren, pastoors ... Zij associeerden hem veelal met het verleden (de tijd toen alles nog anders was). Op vele plaatsen is hij een legende geworden. Hij verdween in vele Vlaamse streken.

Invloed van pesticiden.

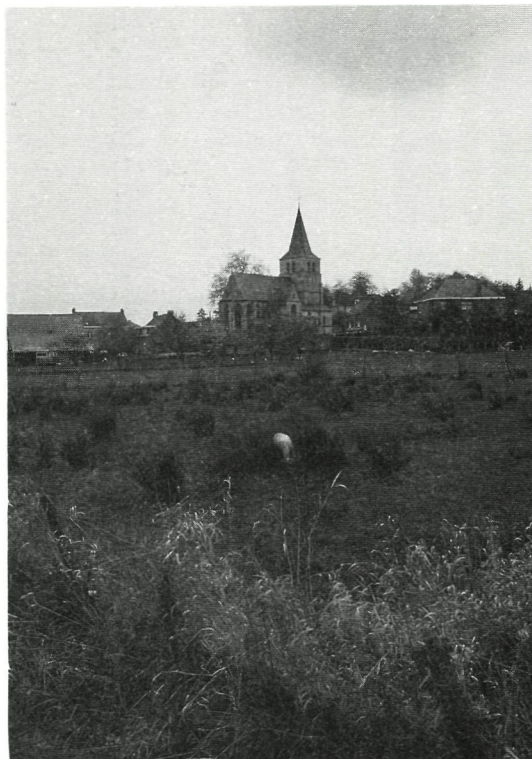
Om dit te begrijpen moeten we ondermeer kijken naar de reproductie (legsel- en nestgrootte) en ze vergelijken met vroegere gegevens. Tabel 1 geeft hiervan een summier overzicht. Informatie over legselgrootte is niet beschikbaar. Controle tijdens de broedperiode (april-juni) wordt vermeden. Verstoring is dan denkbaar. Het weinige vergelijkingsmateriaal dateert van de beginjaren '70. Gegevens uit het Belgisch Ringwerk vullen dit aan. Vraag blijft of deze gegevens te vergelijken zijn, wetende dat ze betrekking hebben op verschillende broedplaatsen en dat geen éénduidigheid bestaat betreffende nestgrootte. Te vermelden valt dat Van Goethem en de Brun in de periode ('68-'73 Hageland) bij de controle van 62 broedgevallen, 21 legsels vaststelden waarvan alle eieren of een deel van de eieren onbevucht waren. Momenteel worden in hetzelfde onderzoeksgebied slechts sporadisch onbevuchte eieren vastgesteld. Legsels waarvan alle eieren onbevucht zijn, vormen een randverschijnsel. De invloed van pesticiden op de reproductie blijft een open vraag maar wijst op een (positieve ?) correlatie.

	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'82/'87
0 juv.	-	-	-	-	-	1	1
1 juv.	1	-	1	-	-	2	4
2 juv.	5	4	8	6	8	4	35
3 juv.	7	10	9	6	16	14	62
4 juv.	2	8	3	8	4	9	34
5 juv.	2	8	2	4	3	4	23
6 juv.	-	2	-	-	-	2	4
(A)	2,9	3,8	2,8	3,4	2,9	3,3	3,2
(B)	17	32	23	24	31	36	163

Tabel 1: Overzicht van de reproductie Kerkuil '82 - '87, Vlaanderen. (A)=gemiddeld aantal jongen per nest, (B)=aantal broedparen waarop gemiddelde berekend werd.

Wijziging in biotoop en prooiaanbod.

Buizerd, Sperwer, Havik en in mindere mate Boomvalk hebben kunnen profiteren van het gewijzigde gebruik van pesticiden en vonden een antwoord op hun al dan niet sterk gewijzigde biotopen. De situatie bij de Kerkuil ligt anders. Vele Kerkuilgebieden (kleinschalig en versnipperd landschap) zijn sterk

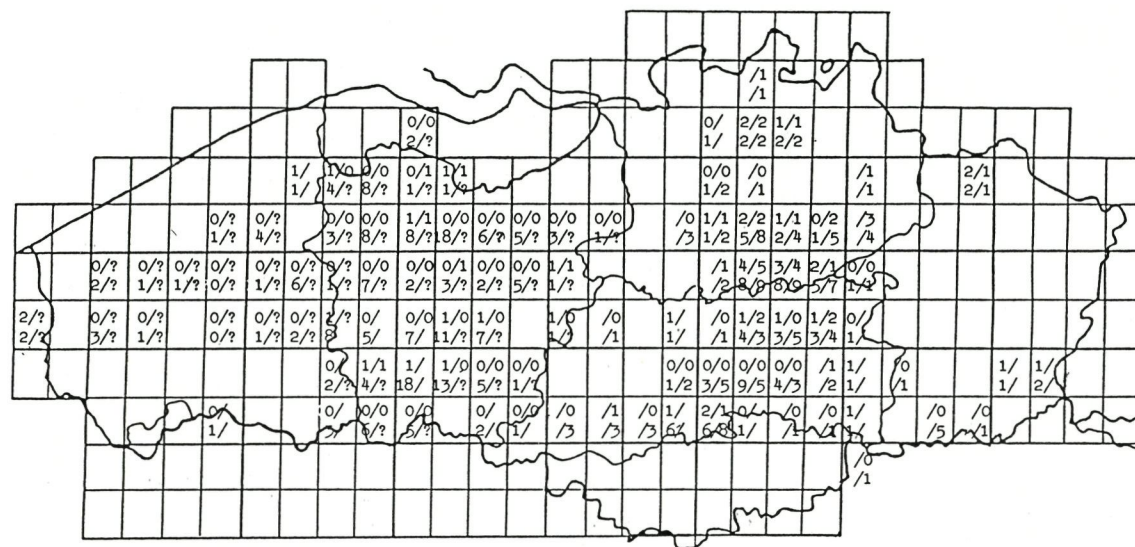

Uitmuntend leefgebied voor Kerkuil: overhoekjes, ruigte en toegankelijke kerk. Jachtgebied sluit onmiddellijk aan bij broedplaats. Foto J.De Boe

veranderd (intensivering van de landbouw, ruilverkaveling, aanleg van wegen...). Dit heeft op zijn beurt gevolgen op het prooiaanbod (minder muizen). Het feit dat de Kerkuil weinig vetreserves heeft en weinig variatie kent in zijn voedselkeuze (vnl.muizen), maakt hem kwetsbaar. Belangrijk voor een kerkuiljachtgebied is het "jaarrondmuizenaanbod". Muizengebrek (tg.v.sneeuwval) in de winter leidt tot sterfte; gebrek tijdens de lente-zomer vertaalt zich in een geringere reproductie (overslaan van broedseizoen, kleinere legsels en een hogere sterfte bij jongen). Momenteel blijft een herstel uit (in hoofdzaak) omdat in vele kerkuilgebieden het "jaarrondmuizenaanbod" verstoord blijft. De verspreiding van het broedbestand duidt ook in deze richting.

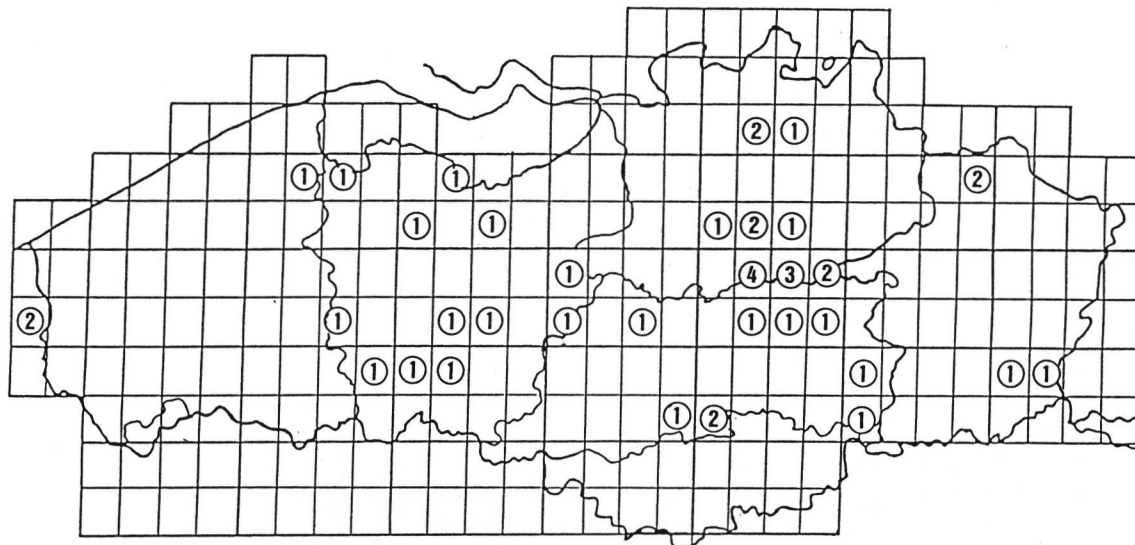
Verspreiding van de Kerkuil in Vlaanderen.

Het verspreidingsgebied van de Kerkuil is verbrokkeld en ingekrompen. Aan de hand van de resultaten uit de periode '82-'87 schatten we het huidige broedbestand in Vlaanderen rond de 150 à 250 paren. Deze aantalschatting is deels gebaseerd op de resultaten uit tabel 2 en 3, kaart 1, 2 en 3. Ook het kerkuilproject zit geplaagd met het dilemma van het cijfermateriaal: geeft dit het beeld weer van het voorkomen van de Kerkuil of van de activiteit van de werkgroep?

Kaart 1: visualisering van de "inventarisatiedruk" Kerkuilwerkgroep en van de spreiding van de broedparen, '86-'87 - Vlaanderen

A/B		A = broedgevallen '86	
C/D		B = broedgevallen '87	
		C = aantal controles '86	
		D = aantal controles '87	
West-Vlaanderen		Brabant	
3/15		10/8	
31/?		52/55	
Oost-Vlaanderen		Limburg	
11/6		4/1	
188/135		5/8	
Antwerpen		VLAANDEREN	
15/24		43/54	
33/59		309/?	

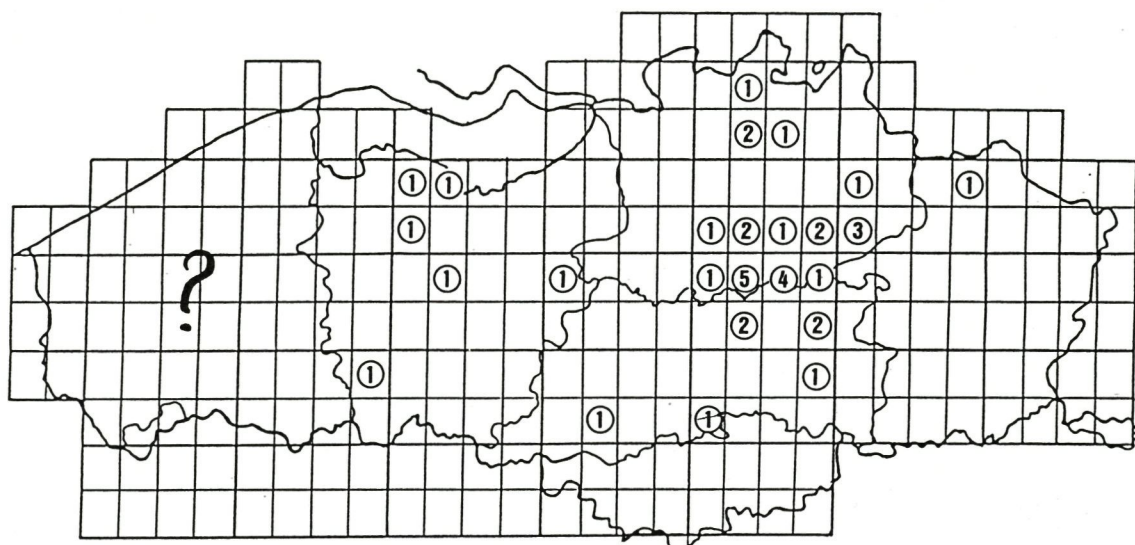
Kaart 2: de verspreiding van de Kerkuil als broedvogel in Vlaanderen, '86.
Het cijfer genoteerd in elk atlasblokje (10-8km) geeft het aantal geslaagde broedgevallen weer.

	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'82/'87
Aant. gecontr. plaatsen	140	93	39	59	313	257	901
Kerk	114	69	25	41	?	?	249
Boerderij	13	5	4	4	?	?	?
Kasteel	5	7	3	4	?	?	?
Andere	8	12	7	10	?	?	?
Broedgevallen	23	39	29	28	43	54	216
Vermoedelijke broedgev.	1	1	-	1	13	12	28
Mislukte broedgevallen	2	-	-	1	4	4	11
Aanwezig, niet broedend	15	9	4	9	20	36	93
Recente sporen van aanw.	9	10	-	3	32	26	80
Geen recente sporen	89	31	5	18	178	149	470

Tabel 2: Overzicht resultaten Kerkuilwerkgroep, '82-'87, Vlaanderen. De gegevens van '82-'83-'84 en '85 hebben enkel betrekking op de provincies Antwerpen, Brabant en Limburg.

	W.-Vl.		O.-Vl.		Antw.		Brab.		Limb.		VLAAND.	
	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87
Aant. gecontr. plaatsen	35	?	188	135	33	59	52	55	5	8	313	257
Kerk	?	?	?	?	23	45	43	45	1	6	67	96
Boerderij	?	?	?	?	1	3	4	2	1	1	6	6
Kasteel	?	?	?	?	2	2	3	4	2	1	7	7
Andere	?	?	?	?	7	9	2	4	2	-	10	13
Broedgevallen	3	15	11	6	15	24	10	8	4	1	43	54
Vermoedelijke broedgev.	-	4	12	4	-	2	1	2	-	-	13	12
Mislukte broedgevallen	1	1	1	3	2	-	-	-	-	-	4	4
Aanwezig, niet broedend	2	4	3	11	8	12	7	7	-	2	20	36
Recente sporen van aanw.	6	?	20	17	-	4	6	5	-	-	32	26
Geen recente sporen	23	?	118	94	8	17	28	33	1	5	178	149

Tabel 3: Overzicht van de resultaten, Kerkuilwerkgroep, '86 - '87

Kaart 3: de verspreiding van de Kerkuil als broedvogel in Vlaanderen, '87.

Het cijfer genoteerd in elk atlasblokje (10-8km) geeft het aantal geslaagde broedgevallen weer.

DE KERKUIL

woont in klokke- of kasteeltorens, in schuren van boerderijen of op zolders van andere gebouwen.

Hij voedt zich met kleine knaagdieren: veld- en spitsmuizen, mollen en jonge ratten. Elke nacht vangt hij 3 tot 5 van deze prooien.

Om zijn jongen groot te brengen, zoekt hij een rustig en donker hoekje ergens onder het dak. Daarbij kan u hem helpen door een opening te voorzien in uw schuur of zolder of op de kerktoeren. DE KERKUIL heeft uw bescherming hard nodig want hij wordt steeds zeldzamer.

Voor informatie: tel. 016/65.79.57

EUROPEES JAAR

21.3.87

20.3.88

VAN HET MILIEU

Vanuit het F.I.R. (Fonds voor Instandhouding van Roofvogels) werd een kerkuilaffiche uitgegeven. Dit prachtstuk is niet alleen een streling voor het oog maar verstrekt ook nog nuttige informatie. Bovenal is het een uitstekend middel om de Kerkuil te helpen. Hang deze affiche bij voorkeur op een goed zichtbare plaats: kerk, school of ander openbaar gebouw.

Oost-westtegenstelling.

Een eerste voorzichtige vaststelling is dat van West naar Oost de kans vergroot om meer Kerkuilen aan te treffen. Dit laat vermoeden dat er streekverschillen bestaan. Kaart 2 en 3 wijzen ook in deze richting. Reeds in een intern document (Verslag Kerkuilproject 1982, Verspreiding van de Kerkuil: "Eilandtheorie" en geïntegreerd voedselonderzoek bij de Kerkuil. De Boe - Sonck), deels geïntegreerd in het artikel van L. Smets (Kerkuilonderzoek in de Netevallei, De Wielewaal - januari '87) werd gesuggereerd dat de Kerkuil voorkwam in geïsoleerde gebieden. Momenteel wordt dit vermoeden bevestigd. Dit voorkeursgebied ligt ten oosten van de as Lier-Aarschot-Tienen. Het wordt gekenmerkt door een kleinschalig, versnipperd landschap. De relatie tussen dit landschapstype en het prooiaanbod lijkt gunstig. Deze verspreiding geeft informatie over de overlevingskansen en gezondheid van onze populatie. Deze "eilanden" zijn de restanten van een veel groter verspreidingsgebied. In dit gebied komen nog relatief veel Kerkuilen tot broeden. Deze evolutie is ook merkbaar bij andere vogelsoorten. In '82 stelden we zo'n "eiland" vast in het noordelijk deel van het Hageland en de Zuiderkempen. Nu, 5 jaar later, mede door de blijvende inzet en de toenemende belangstelling, lijkt dit gebied slechts een deelgebied te zijn van een grotere zone (zowel ten noorden als ten oosten komt de Kerkuil nog redelijk voor). Maar in diezelfde periode blijkt het zuidelijk

deel (Hageland) achteruit te gaan. Is dit een areaalverschuiving of een teken van een mogelijke verdere achteruitgang?

Een Kerkuilherstel dankzij een doeltreffende bescherming?

Willen we ons kerkuilbestand behouden dan is een beschermingsplan noodzakelijk. Aan een aantal beschermingsmogelijkheden wordt binnen de kerkuilwerkgroep gewerkt: informatieverstrekking, creëren en behouden van veilige broedplaatsen (ondermeer nestkasten) en bijvoeding.

Informatieverstrekking.

Het is niet duidelijk of de Kerkuil wel voldoende gekend is bij het grote publiek. Het FIR (Fonds voor Instandhouding van Roofvogels) ontwierp daarom een "Kerkuil-affiche". Deze poogt de beschermingsgezindheid bij het grote publiek aan te scherpen.

Broedplaatsbescherming.

Dit gebeurt op verschillende manieren, gaande van een eenvoudig praatje met een beschermingsinstelde gelukkige kerkuileigenaar tot het dichttimmeren van een deel van de kerktoeren. Ons project werd veelal geassocieerd met de nestkastenactie. Dit is slechts gedeeltelijk juist. Het vormt nu een onderdeel van een groter beschermingsplan.

Tabel 4 en 5 geven een overzicht van deze actie. Er wordt geprobeerd om de gekende broedplaatsen te behouden. Omwille van de duivenlast worden vele invliegopeningen van kerken en kapellen dichtgegaasd. Dit is nefast voor de Kerkuil. Het plaatsen van een nestbak met een inlooppijp wordt dan een kerk- uilvriendelijke oplossing. Tot nu toe werden de meeste nestbakken op kerken geplaatst (cfr. tabel 4).

Dat we de meeste broedende uilen op kerken vonden, zal veel te maken hebben (cfr. tabel 6) hebben met ons "zoekinstinct"; er werden vooral kerken bezocht (met uitzondering van West-Vlaanderen). Toch kunnen we ons niet ontdoen van de indruk dat vele boerderijen en schuren niet zo geschikt zijn als broedplaats (wel overwintering). Zo'n gebouwen komen zeker in aanmerking voor het plaatsen van een nestbak.

	W.-Vl.		O.-Vl.		Brab.		Antw.		Limb.		VLAAND.	
	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87
(1)	33	61	44	66	72	76	73	76	9	11	231	290
(2)	?	?	?	?	51	61	64	64	6	7	121	136
(3)	?	?	?	?	9	9	10	10	2	3	21	22
(4)	?	?	?	?	6	6	2	2	1	1	9	9
(5)	?	?	?	?	8	9	9	9	-	-	17	17

Tabel 4: Situering van de nestbakken voor Kerkuil, '86 - '87, Vlaanderen
 (1) totaal aantal geplaatste nestkasten
 (2) nestbakken in kerk
 (3) nestbakken in boerderij
 (4) nestbak in ander gebouw
 (5) aantal plaatsen waar nestbak de enige toegangsruimte tot het gebouw is

	W.-Vl.		O.-Vl.		Antw.		Brab.		Limb.		VLAAND.	
	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87
(1)	30	?	32	37	15	31	26	18	2	-	105	86
(2)	3	15	11	6	12	20	10	8	4	1	40	50
(3)	0	?	2	0	2	6	2	2	0	0	6	8
(3.1)	?	?	?	?	2	4	0	0	0	0	2	4
(3.2)	?	?	?	?	-	2	2	2	-	-	2	4
(4)	?	?	?	?	3	6	3	2	-	-	5	8
(5)	3	15	9	6	1	-	-	-	1	1	17	22
(6)	?	?	?	?	6	8	6	4	3	-	15	12

Tabel 5: Bezettingsgraad van nestbakken van Kerkuil, '86 - '87, Vlaanderen

- (1) aantal gecontroleerde nestbakken
- (2) aantal broedparen
- (3) aantal broedparen in nestbak
- (3.1) aantal broedparen in nestbak waar de nestbak de enige toegangsruimte is
- (3.2) aantal broedparen in nestbak waar de nestbak niet de enige toegangsruimte is
- (4) niet in nestbak, maar waar toch nestbak geplaatst is
- (5) geen gegevens bekend over gebruik van nestbak
- (6) niet in nestbak, maar waar ook geen nestbak geplaatst werd

	W.-Vl.		O.-Vl.		Brab.		Antw.		Limb.		VLAAND.	
	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87	'86	'87
Aantal broedparen	3	15	11	6	10	8	15	24	4	1	43	54
Kerken e.d.	-	4	-	2	8	6	9	15	1	-	18	27
Kapel e.d.	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Boerderij e.d.	-	3	-	1	1	1	1	2	-	1	2	8
Kasteel e.d.	-	1	-	-	1	1	5	7	3	-	9	9
Geen exacte gegevens	3	7	11	2	-	-	-	-	-	-	14	9

Tabel 6: Overzicht van de broedplaatsen, Kerkuil, '86 - '87, Vlaanderen

Bijvoeding.

Dit is vrij nieuw en gebeurt nog op kleine schaal. Als er sneeuw ligt, worden de muizen ongrijpbaar. De Kerkuil beschikt over weinig vetreserves die na 4 à 8 dagen uitgeput zijn. Door het opslaan van graan in silo's zijn er minder muizen in boerderijen en schuren. In deze periode wordt er bijgevoerd. Dit gebeurde (onder impuls van Johan De Jong) tijdens de sneeuwrijke winter van 1979 in Friesland. In boerderijen werden muizenhaarden aangelegd. In een strooisellaag werden granen uitgestrooid. Dit vormt een "natuurlijke" voedselbron waarvan de Kerkuil kan profiteren. Vermits wij meer vertrouwd zijn met de "echte" Kerkuilen (in kerkgebouwen) werden op kerken plastieken kuipen geplaatst met levende muizen. In de kuip werd een laagje stro gelegd. Het geritsel van de muizen moet de Kerkuil lokken. Deze methode is doeltreffend maar tijdrovend en kan enkel gezien worden als een overgangsmaatregel. Essentieel is het herstel van een evenwichtige muizenpopulatie. Een toekomstige (utopische ?) wens is het invoeren van een muizenbeheer en -reservaten : behoud van hout- en boomwallen, bermen en overhoekjes, creëren van haver- en roggepercelen, opslag van geoogste granen op voor uilen beschikbare plaatsen, extensieve begrazing (b.v. BNVR-reservaat, Mechels Broek).

Mogelijk krijgt deze wens nog meer gestalte in de beheersplannen van de Wielewaal- en BNVR-reservaten en krijgt de Kerkuil een steuntje door de "problemen" in de al te dure Europese landbouwpolitiek (b.v. uitstoot van marginale landbouwgebieden).

Kweekprojecten ?

Zowel in binnen- als in buitenland werden op zeer kleinschalige en experimentele manier kweekprojecten opgestart. Hiervoor komen enkel vogels met blijvende letsels in aanmerking (meestal verkeersslachtoffers). Technisch bekeken is het voortplantingsproces in captiviteit uitvoerbaar maar het is in België wettelijk verboden. De jonge Kerkuilen worden uitgezet. Het behoud van een gezonde kerkuilpopulatie is een complexe zaak. De opstart van kweekprojecten heeft tot nu toe geen afdoende resultaten opgeleverd. De Kerkuil is mobiel genoeg om geschikte leef- en jachtgebieden op te zoeken en te bezetten. Een kweekproces mag nooit als beschermingsdoel bekeken worden. We willen verwijzen naar het voorgaande : behoud van de broedparen en maatregelen uitproberen om biotopen te verbeteren. Dit zijn de essentiële voorwaarden opdat de kerkuilpopulatie op een natuurlijke wijze kan aangroeien. Dit is mogelijk. Zo groeide het broedbestand in Friesland aan van 8 (1979) naar 53 (1987). Dit is het resultaat van een doelgerichte soortbescherming.

De toestand in Vlaanderen kan verbeteren door een blijvende goede coördinatie tussen de verschillende natuurerenigingen en de medewerking van tallozen.

Oproep tot medewerking.

De kerkuilwerkgroep wil dit project verder uitbouwen : goede coördinatie en het blijven opsporen van broedplaatsen.

Ingazing: nefast voor de Kerkuil

Foto J.De Boe

Coördinatie : De landelijke coördinatie gebeurt door Jan De Boe. Een dergelijke taak mag geen éénmansgebeuren zijn, vandaar dat per provincie een verantwoordelijke aangeduid werd. Hij onderhoudt de contacten met de plaatselijke verenigingen, motiveert de nieuwe medewerkers, organiseert de verdeling van de werkgebieden, centraliseert de gegevens en stuurt ze door naar de landelijke coördinatie. Zowel op landelijk als op provinciaal niveau is er regelmatig overleg. De provinciale verantwoordelijke zijn :

West-Vlaanderen : Dany Depauw, Kasteelstraat 45, 8060 Zwevezele, Tel. 051/61 17 00

Oost-Vlaanderen : Stefaan Claeys, Groenestaakstraat 40, 9910 Mariakerke, 091/26 73 59

Antwerpen, Brabant, Limburg : Jan De Boe, Lindenhoeckje 3, 1970 Wezembeek-Oppem, 02/731 10 77

Momenteel worden de gegevens op een eenvormige manier verzameld. Dit laat een snellere verwerking toe.

Deze coördinatie is geen overbodige luxe. Het gaat per slot van rekening om het behoud van de Kerkuil. Elke geïnteresseerde die reeds actief is of dit wil worden, kan steeds terecht op één van de bovenvermelde adressen.

Opsporen van broedplaatsen : Dit is een tijdrovende activiteit. Om de bescherming van de Kerkuil verder te zetten, hebben we inlichtingen nodig over de broed- en of verblijfplaatsen. Iedereen die hierover informatie kan verschaffen, wordt namens de Kerkuilwerkgroep verzocht contact op te nemen met Jan De Boe, Lindenhoeckje 3, 1970 Wezembeek-Oppem, 02/731 10 77. In overleg met de betrokkene wordt dan een lokaal beschermingsplan opgesteld ("niets doen", bijvoederen, nestkast plaatsen, behoud van braakliggende terreinen....)

Opnieuw toegankelijk gemaakte broedplaats

Dankwoord.

Een ruime dank gaat naar alle lokale medewerkers, naar W. Roggeman voor het aanschrijven van de ringgroepen, naar Jelle Sonck voor de "aanscherping" van het artikel, naar Johan Vandervelden voor het uitlenen van zijn fotomateriaal en naar Johan de Jong, Landelijke Nederlandse kerkuilcoördinator.

Bibliografie.

Baudvin H., 1986, *La reproduction de la Chouette effrai (Tyto alba)*, Le Jean le Blanc - Tome XXV.

Braaksma S., De Bruijn O., 1976, De kerkuilstand in Nederland, *Limosa* 49 : 135-187.

De Boe J., Sonck J., 1982, *Verslag van het Kerkuilproject 1982*.

De Boe J., 1988, Werkdocument opgesteld naar aanleiding van de Nationale bijeenkomst.

De Jong J., 1983, *De Kerkuil*, Kosmos Utrecht Antwerpen 77 pp.

De Jong J., 1985, Friezen koesteren hun kerkuilen, *Vogels* 30 : 206-207.

De Jong J., 1986, Nachtroofvogels in het zonnetje gezet, *Friesland post* 4 : 18-19.

Van Goethem J., De Brun N., 1973, Beschouwingen bij een legsel van de Kerkuil, *De Wielewaal* 1973 : 155-158

Jan De Boe, Lindenhoeckje, 1970 Wezembeek-Oppem 02/731 10 77

Kerkuilnestbak

Foto J. De Boe

Andermans noten voor eigen zang: de Bosrietzanger

R. De Lust

Als het koren boven kniehoogte rijst, de gaten in de boomkruinen sluiten en Wielewaal en Spotvogel de lente beamen, arriveren de Bosrietzangers in Vlaanderen. Ze vervolledigen de rij van overzomeraars onder onze zangvogels. Zo onopvallend hun uiterlijk is, zo nadrukkelijk is hun zang. Die is heftig en complex. Toch worden weinig zangvogels zo over het hoofd gezien, als die vertegenwoordigers uit de *Acrocephalus*-groep. Nochtans noemen Texeira et al (1979) ze "de meest verbreide van dit geslacht in Nederland".

De Bosrietzanger behoort tot de typische moeraszangers, tot de bruin-rosse, of zijn het olijfgroene, slanke klauteraars, van wat we gemakshalve, de moerasvegetaties noemen? De biotoopkeuze van *Acrocephalus palustris* (palustris = van het moeras), is niet zo nauw bemeten, dat de nabijheid van water een 'must' zou zijn. Z'n naam is, voor éénmaal dan toch, veelbetekenend en gelukkig gekozen.

Hij huist op ruigten die de mens als 'vage grond' laat liggen, op de zomen van zoveel akker- en weiland, waar de vaak vermaledijde kruiden en heesters zoals Grote Brandnetels, Harig Wilgeroosje, Dauwbraam, Moerasspirea, Smeewortel, Kleefkruid, Akkerwinde, riet- en wilge-opslag groeien. Populierenbossen die na kaalkap overwoekerd worden door genoemde planten, drooggevalen rietkragen, de boorden van ouderwets ongemoeid gelaten grachten, onooglijke lapjes braakland, gewzen spoorwegbeddingen, soms met wat russen en zeggen, wat Riet graag en altijd weer die 'marginalen' de Brandnetels, noden de Bosrietzanger tot nestelen.

Ze bezetten derhalve zowel polder-, leem- als zandgronden en al vergroot een iets vochtige bodem de aantrekkingskracht van het nestelgebied, toch is vooral verzuivering illustratief voor hun vestiging. Nestbouw in koren-, klaver-, koolzaad-, soms zelfs in hopvelden, is niet ongewoon, maar lijkt luidens F. Seghers (1948), Texeira et al (1979) en Lippen en Wille (1972) vooral karakteristiek voor de zandbodems van de Kempen, voor Haspengouw en voor het oosten van Nederland.

Alhoewel een preciese bestandopname ontbreekt, wijzen vaststellingen van zoveel waarneemers op grotere broeddichtheden in de Noorderkempen, Zandig-Vlaanderen, Haspengouw en het oosten en zuiden van Nederland.

Foto: Henk Verbiesen

de Bosrietzanger is een specifieke aanwijzer van het verlandingsfenomeen in al onze polderbekkens. Daar krimpen de rietbestanden in, of ze drogen onafwendbaar uit. Daar waar de Kleine Karekiet tot het einde van de zestiger jaren en voordien de Grote Karekiet opmerkelijk aanwezig waren, trad in veel terreinen de Bosrietzanger in hun plaats.

Zoals de Blauwborst de voortschrijdende uitdroging van moerasbodems indiceert, zo bevestigt de Bosrietzanger de voltrekking van dit proces. De typerende kenmerken van zijn nestelterrein in acht nemend, kan men geneigd zijn een uitgestrekt verspreidingsgebied in te kleuren. Niets is minder waar. *Acrocephalus palustris* is bijna een uitsluitend Europese broedvogel. Bovendien blijven Scandinavië, het Iberisch schiereiland en een groot gedeelte van de Balkan onbezet. De overlapping met de broedarealen van de Rietzanger en de Kleine Karekiet, is opvallend. Het is een eigenschap te meer, die hun nauwe verwantschap karakteriseert. De scheiding tussen de onderlinge biotoopkenmerken is niettemin redelijk klaar. De Kleine Karekiet prefereert vochtige,

zelfs natte terreinen, liefst met een egale rietbegroeiing. Toch is de overgang van de vegetatie-zones, waarin de drie genoemde soorten thuishoren, soms vaag. Staat men voor een moerassige vegetatie, dan huizen daar van nat naar droog, respectievelijk de Kleine Karekiet, de Rietzanger en de Bosrietzanger. Het is de veelsoortigheid van 'verruigingskruiden' die de nestelplaats van de laatste soort specificeert.

Omdat de drie voornoemde soorten in elkaars 'voortuin' huizen, moet men aan voedselconcurrentie denken. Een gedeeltelijke gemeenschap van voedsel is niet uit te sluiten. De gedeeltelijke spreiding van hun respectieve broed- en jongenzorg in de tijd, heft mogelijk een aantal bezwaren op.

Bosrietzangers kunnen dicht in elkaars nabijheid nestelen en afstanden van minder dan 100 meter zijn geenszins ongewoon. In het voorjaar van '88 vond ik zelf vier nesten op respectievelijk 6 m (!), 10 m, 15 m en 40 m van elkaar. Bosrietzangers nestelen (soms) in luttele ruigtelapjes, noch min noch meer. Al wordt het boereland gedurig aan effectiever ontgonnen, aangeharkt en functioneel geoptimaliseerd, toch lijkt de verwachting gerechtvaardigd, dat het biotoop van die 'ruigland-soort' nog in lengte van jaren zal bestendig worden. Hoe extensiever, grootschaliger dus, de agrarische ruimten bewerkt worden, hoe groter de kansen zijn op het openvallen van veronachtzaamde bermen. Of is zulke overweging een hersenschim? Is de hoop op een bestandstoename daardoor gewettigd? De tijd bezit het antwoord.

De doortrek en/of aankomst van de Bosrietzangers kent een beloken verloop. In de lente is de trek van zuidoost naar noordwest gericht. Bosrietzangers overwinteren in tropisch Oosten Zuid-Afrika. Wegens onze geografische ligging ten opzichte van hun trekrichting, passeert hier slechts een klein gedeelte van de Westeuropese broedvogels. Zo is in Oost- en West-Vlaanderen enkel de doortrek te verwachten van de eigen en Zeeuwse alsook schaarse Zuidengelse vogels.

Nachttrekker zijnde van origine, zingt de Bosrietzanger bij voorkeur tijdens de 'kleine uren', rond middernacht dus. Misschien verklaart die eigenschap deels de geringe belangstelling van veel ornithologen, voor die weinig spectaculaire soort.

Behoudens vroegelingen in de eerste aprilhelft, betreft het gros van onze broedvogels, de klassieke terreinen vanaf begin mei tot in de derde week van die maand. De Bosrietzangers lijken er dan 'plots' te zijn. De zang, die geleidelijk aan ook overdag voorgedragen wordt, is gevarieerd, gevuld met imitaties,

zodat hij in feite héél typisch is. Een ongehoefde luisteraar zal mogelijk een moment aan de lijsiger, hese stem van de Spotvogel denken, hem misschien een ogenblik verwarren met de Blauwborst. Maar zijn timbre is niettemin apart. Het ligt duidelijk in het 'rietzanger-register'. Die zang rechtvaardigt een poging tot ontleden, tot woordelijk omschrijven en bepalen. Temeer omdat de schematische weergave weinig sprekend is.

Het vocabularium van *A. palustris* is in wezen niet beperkt, omdat hij gedurig improviseert op de zangfrasen van andere vogelsoorten uit zijn omgeving. Hoe uitgebreider het aanbod is, hoe langer de lijst nabootsing wordt. Imitatie is de overheersende karakteristiek van een Bosrietzanger-melodie. Het is niet altijd eenvoudig om in de aaneenschakeling van ontleende fragmenten, soorteigen pigmenten aan te duiden.

De Bosrietzanger schettert een krassende, knisperende en hortende zang. Volstrekt onmuzikaal, hees geroep (ook mussengesjilp), wordt afgewisseld met fluittonen van de Nachtegaal, gekwetter van de Boerenzwaluw en de slag van de Europese Kanarie. Het is een ingewikkelde aaneenschakeling van plotse overgangen. Uit onduidelijk gefrazel en gesnerp, ontstaan soms onverwacht welluidende passages die sprekend herinneren aan de oorspronkelijke vertolkers. Bedwongen maten gaan plots over in luide uitvallen. Er is weinig regelmaat te ontdekken in het weerkeren van bepaalde gedeelten. Het lijkt erop, dat géén vogelgeluid buiten het bereik van deze nabootser ligt. Bosrietzanger, Blauwborst en Rietzanger zijn allen knappe imitators. Laat de Blauwborst de welluidenste zijn, de Rietzanger beperkter in veelzijdigheid, dan is de Bosrietzanger ogenschijnlijk de ingewikkeldste. Zijn zang is gewoon complex.

Verwantschap en nestelgebied van de Kleine Karekiet, de Rietzanger en de Bosrietzanger wettigen tevens een vergelijking van de nestconstructies. Het Bosrietzangernest is grover van opbouw en uitwendige structuur, dan dit van de Kleine Karekiet. Het heeft uiteraard veel weg van dit laatste, maar onderscheidt er zich van door de warrelige, grove bekleding met bredere grashalmen, worteldraden en rietbladlamellen. R. Verheyen (1948) stipt het aanvullend gebruik aan van rupsenspinnen en pluus. Van Nes (1958) wijst op de aanwezigheid (soms?) van mos en op de naar binnen gebogen rand. C. Harrison (1977) wijst op de bredere, maar plattere nestkom dan die van *Acrocephalus scirpaceus*. Het nest lijkt zeker op dat van de Rietzanger, meent Voous (1960), maar staat dan wel boven droge grond. J.P. Thijsse (1923) schreef dat het nest van de

Foto: Henk Verbiesen

Bosrietzanger haast nooit in het Riet zit en dat het "lang niet zo diep is" als het bouwsel van de Kleine Karekiet.

Het nest van laatstgenoemde is fijn en stevig van weefsel. Binnenin vertoont het de netstructuur van jute. Aan de buitenkant wordt even fijn materiaal, zij het dan wel losser, gevlochten en aangevuld met donzig pluiz. De Bosrietzanger is veel slordiger en legt een mantel aan van grovere plantestengels. Het vlechtwerk is los en hangt aan de brandnetel- en wilgeroosjesstijlen, terwijl dat bij de Kleine Karekiet toch enigszins anders is. Diens nest zit vast omheen rietspijlen geknoopt en de klassieke vergelijking in de literatuur, over de verschillende manieren van bevestiging van beider nestnapje, steunt daarop. Het karekietenest zit op rietstengels verankerd. Ze zijn in de wand gewerkt. De bosrietzanger-nestkom hangt duidelijker en heeft een warrelige structuur.

Juni is de broedmaand, maar in de eerste helft van juli verzorgen nog tal van Bosrietzangers kleine jongen. In de derde juliweek wordt het moeilijker, om nestelende vogels te vinden. De nestelperiode situeert zich grosso modo tussen

de laatste meidagen en de laatste juliweek, uitschieters niet te na gesproken. Op dat ogenblik vertrekt reeds een aantal vogels. Het hoogtepunt van door- en wegtrek vindt in augustus plaats en ebt weg in september. Einde van die maand zijn praktisch alle Bosrietzangers uit onze gewesten verdwenen.

Er zijn méér boeiende zijden aan het bestaanswezen van die beweeglijke moeraszanger, zoals de variabiliteit van de eikleur, de ei-tekening en -vorm. Er is het kenmerk van de vlagversmalling van de tweede handpen, te vergelijken met die bij de Kleine Karekiet. Er is de wat lichtere pootkleur, de afwijkende alarmroep, en de eigen trekweg. Een onopvallende vogel, die Bosrietzanger? Noteer dan alvast zijn imitaties van de Boerezwaluw, Huiszwaluw, Kleine Karekiet, Huismus, Nachtegaal, Spotvogel, Europese Kanarie, Koolmees, Grote Karekiet, Buizerd, Tuinfluiter, Wulp, Zanglijster, Spreeuw, Veldleeuwerik, Steenuil, Zwarte Ruit, Scholekster, Groenling, Blauwe Reiger, Vink, Ekster, Merel, Rietzanger. Wie heeft zoveel noten op zijn zang?

Robert De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede

Wielewaalbezoek aan Mallorca, negen jaar later

H. Franckx

De nationale Wielewaal richtte voor de eerste maal een reis naar Mallorca in van 7 t.e.m. 21 april 1979. De uitvoerige verslagen van deze reis verschenen in de november- en decembernummers van het tijdschrift van hetzelfde jaar. Het reisverslag met de beschrijving van de biotopen werd geschreven door ondergetekende. Voor de uitstekende ornithologische notities zorgden J. Brijs, G. De Bièvre, N. De Meester en H. Meeus. Het steengoede botanisch verslag was van R. Van Outryve. In die tijd was er zelfs nog geld voor kleurenfoto's en plaats voor waarnemingslijsten van vogels en planten. Vele afdelingen en leden, die later het eiland bezochten, hebben dankbaar gebruik gemaakt van die verslagen en lijsten.

De Wielewaal trok een tweede maal naar Mallorca van 19 t.e.m. 26 mei 1988. Het verblijf werd nu herleid tot één week: de minder interessante gebieden werden van het programma afgevoerd. Voor het overige werden alle uitstappen overgedaan. In de loop van de jongste 9 jaren zijn er wel enkele grondige wijzigingen gebeurd. De meest opvallende is wel de enorme toeristische en urbanistische uitbreiding van de badsteden Pollensa en Alcudia. Voor het gemak van de geïnteresseerden neem ik, voor het verslag, dezelfde volgorde als deze van 1979.

1. ALBUFERETA, TUCAN-MOERAS, ESPERANZA-MEER

De toestand van het Albufereta-moeras is gelukkig in de jaren niet veranderd. Het blijft nog altijd een interessant ornithologisch gebied, zeker voor een eerste kennismaking. De resten van het moeras liggen links van de weg van Alcudia naar Puerto-Pollensa. Zuidelijk ligt een met riet omzoomd meertje, meer noordelijk is het gebied doorsneden door de zijarmen van de rivier, die hier uitmondt in de zee. Op het meertje troffen we Dodaars, Visdief en Witvleugelstern, Blauwe Reiger en Tureluur. De omliggende gronden zijn interessant voor zangvogels. De Kortteenleeuwerik kwam er ons met zijn kenmerkende, steeds weer herhaalde zang begroeten.

Het Tucan-moeras ligt thans volledig tussen hotels en appartementsgebouwen. Bovendien loopt er een nieuwe weg doorheen. Het Esperanza-meer heeft nog alleen belang voor plankzeilers.

2. HET SCHIEREILAND FORMENTOR EN DE ALBERCUTX-HOEVE

Het bergachtig schiereiland Formentor is 2 tot 3 km breed en 15 km lang. Een monument van een bergweg maakt het mogelijk het te doorkruisen tot het einde. Het schiereiland is schaars bebost en heeft ruwe kusten en klippen.

Kortteenleeuwerik

Foto: A. Lagrou

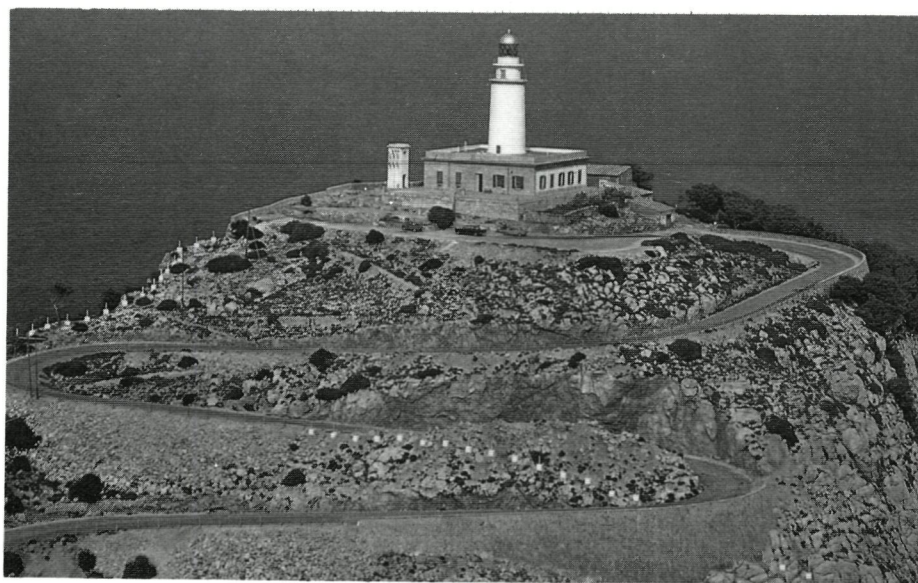

Een monument
van een bergweg...

Van op de Mirador heeft men een prachtig uitzicht over de zee. Men ontmoet er honderden toeristen maar weinig vogels. Hier maakten we voor de eerste maal kennis met de Rotsduiven. Aan de overkant klimt een weg naar de 490 m hoog gelegen Atalaya (wachttoren) de Albercutx. Interessant zijn de met muren omzoomde boomgaarden van Casas Veyas. We deden er wondermooie waarnemingen van Kruisbekken en Bonte Vliegenvanger.

De vuurtoren op het einde van het schiereiland werkt momenteel automatisch en onbemand. De Eleonoravalken waren nog niet terug op de broedplaats en ook de zeevogelwaarnemingen gaven hier geen meldenswaardig resultaat.

Het hele schiereiland is in ieder geval een prachtig en ongerept natuurgebied gebleven. Door zijn ontoegankelijkheid zal het waarschijnlijk wel altijd zo blijven.

De Atalaya de
Albercutx

De vallei van de Albercutx-hoeve is nu afgegrensd met een ijzeren poort, ketting en hangslot en kan niet meer bezocht worden. We trokken dan ook maar naar de Ermita Victoria op het schiereiland van Alcudia. Van hieruit bereikt men, na een klim van een uur de Atalaya van Alcudia, gelegen op een hoogte van 444 m. Grauwe Gors, Cirlegors, Wielewaal en Europese Kanarie behoorden hier tot de waarnemingen. Niet alleen de wandeling is mooi, maar bovendien heeft men boven op de top een prachtig vergezicht op de baaien van Pollensa en Alcudia en op de schiereilanden van Formentor, Alcudia en Arta. Spijtig genoeg is het wandelpad slecht onderhouden en aan de top zelfs gevaarlijk.

3. HET ALBUFERA-MOERAS EN DE ZOUTMEREN

Het 2000 ha grote Albufera-moeras is sinds 1985 natuureservaat. De centrale 800 ha zijn eigendom van de regering van de Balearen, het noordelijk deel tussen het kanaal en de weg naar Sa Pobla behoort aan ICONA, de verlaten zoutmeren zijn in het bezit van de gemeente Muro.

Het is vrij toegankelijk van 9 tot 19 uur. In de oude papierfabriek werd een informatiecentrum ingericht, 4 verschillende wandelingen werden uitgestippeld voor wandelaars en fietsers en in de rietvelden werden een drietal observatiehutten opgericht. Een ervan is toegewijd aan Eddie Watkinson, de Engelsman die de aandacht vestigde op de vogelrijkdom van Mallorca.

Het open water is interessant voor eendachtigen en meerkoeten, het riet voor moerasvogels, de zoutmeren voor waadvogels. De aangrenzende terreinen ten zuidwesten van het moeras, bestaande uit verwilderde weilanden, akkers en struikgewas, worden geteisterd door zandwinning en leverden behalve Hoppen en Bijeneters niet veel vogelsoorten op.

Hop

Foto: R. Murray

Eleonoravalk

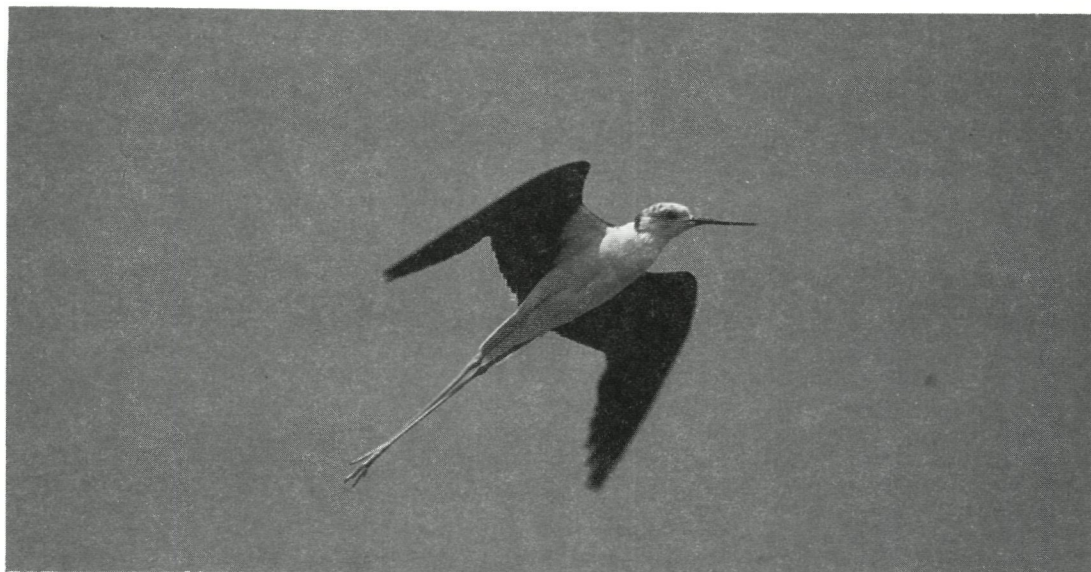
Foto: R. Murray

Van de Ardeidae konden Blauwe Reiger, Purperreiger, Kleine Zilverreiger en Woudaapje worden genoteerd. Verscheidene adulte en jonge Kwakken werden in de vlucht gezien. Van de eenden werden alleen de Wilde Eend en de Tafelend opgetekend.

Elke morgen, nog voor het ontbijt, kon men de Visarend volgen bij zijn jacht boven het moeras. De Buizerd en de Bruine Kiekendief zijn er een vaste verschijning. Tijdens ons bezoek waren wel 35 Eleonoravalken samen op insectenjacht boven het reservaat. Deze prachtige roofvogeltjes ontbraken trouwens geen enkele dag op het appel.

Van het groot aantal Waterrallen dat we te horen kregen, konden we geen enkel exemplaar in de kijker krijgen. In de verlaten zoutmeren noteerden we Scholekster, Kievit, Kleine Plevier, Bontbek- en Strandplevier, Bosruiter, Oeverloper, Tureluur, Groenpootruiter en Kempshaan. De Steltkluten hadden er al grote jongen.

De Cetti's Zanger en de Waaierstaartrietzanger zijn werkelijk zeer algemeen in de moerassen. Van de Zwartkoprietzanger konden we zeer goed de visuele en auditieve bijzonderheden waarnemen. Een Duinpieper zorgde voor enige emotie. Van de Gele Kwikstaart kregen we zowel de Iberische subspecies als de nominaatvorm in beeld. De Rietgors van Mallorca heeft een afwijkende zang van de onze. Bovendien is zijn bek dikker dan deze van de nominaatvorm.

Steltkluut

Foto: G. Mornie

Al werd het deel van de Albufera in het noorden, langs de weg naar Alcudia, volledig gedempt voor het oprichten van villa's en winkels, het moeras blijft beslist een van de belangrijkste vogelgebieden van Europa en wij mogen ons gelukkig prijzen dat dit onvervangbaar gebied gered werd.

4. HET NOORDELIJK GEBERGTE EN LA CALOBRA

Op de weg van Pollensa naar Soller is het mooiste uitzichtpunt dit van de Torrente de Pareis (stromenpaar). Lang geleden kwamen de Torrente de Lluch en de Gorg Blau hier samen, om 4 km

De weg naar
La Calobra

verder in de zee uit te monden. Aan weerszijden van de ravijn verheffen zich rotswanden van 300 tot 400 m hoogte en nergens is de rivierbedding breder dan 30 tot 40 m. Een meesterlijk aangelegde weg, 14 km lang, voert tot aan de baai van La Calobra. Al heeft het massatoerisme deze wonderen van wegenbouw en natuurpracht ontdekt, het bezoek blijft een unieke belevenis.

Raven waren overal aanwezig in heuvels, bergen of rotsen. De Blauwe Rotslijster, meestal luid zingend vanop een hoge uitkijkpost, werd eveneens in het rotslandschap aangetroffen.

Een hevige stortvloed deed het bezoek aan de stuwmeren Embalse Gorg Blau en Embalse de Cuber letterlijk in 't water vallen. Het was vooral spijtig voor het laatste waterbekken, omdat men er in een open ruimte gemakkelijk kan rondwandelen. Bovendien is dit de beste plaats om de Monniksgieren van de Puig Mayor waar te nemen.

Het klooster van Lluch ligt in een schaduwrijke vallei, 400 m boven de zeespiegel. Het is omgeven door dichte bossen en hoge bergen. We bezochten er het grote voorplein, de kerk en het museum. Interessant is de wandeling langs de 5 blijde, 5 droevige en 5 glorieuske mysteries, waar men devotie kan plegen aan vogelobservatie.

5. SALINAS DE LEVANTE, CABO SALINAS, PORTO COLOM

Wat in 1979 de topper werd van de reis, werd nu een enorme tegenvaller. De Salinas de Levante, een nog in gebruik zijnde zoutwinning, die tot de vogelrijkste gebieden van het eiland behoorden, zijn momenteel ontoegankelijk. Borduren met teksten in alle talen, maken de bezoeker wijs dat de toegang tot de dammen tussen de meren verboden is. Alleen de openbare weg ten oosten van de zoutmeren is nog vrij en laat de bezoekers toe enkele schaarse waarnemingen te doen. Schaars inderdaad, want in en rond het water waren buiten Strandplevieren niet veel vogels te bespeuren. Gelukkig waren de omliggende gronden rijker aan soorten. Vooral de Hoppen en de hier broedende Bijeneters genoten heel wat belangstelling. Op de zandweg moet men echter voortdurend uitwijken voor de honderden auto's op weg naar de zee en de kust. In 1979 was dit strand nog volledig verlaten. Nu zijn er hotels, restaurants, campings, een familie- en een naaktstrand.

Gelukkig is de rit naar Cabo de Salinas nog steeds de moeite waard. De weg voert door het privé gebied van S'Avall, dat volledig omrasterd is, wat niet belet dat men vanuit de bus in de pijnbossen Rode Patrijzen kan waarnemen. De kliffen bij de vuurtoren zijn ook nu nog steeds geschikt voor zeevogelwaarnemingen: Kuhl's en Noordse Pijlstormvogels en Kuifaalscholvers, die op het eiland Cabrera broeden, vliegen er aanhoudend voorbij.

Porto Colom is praktisch volgebouwd, maar de kliffen in de buurt van de vuurtoren bieden nog steeds broedgelegenheid aan Audouin's Meeuwen en Vale Gierzwaluwen. Komend van Santany moet men aan de haven onmiddellijk links afslaan en de weg volgen ten noorden van de haven. In het struikgewas troffen we bovendien de Theklaleeuwrik aan in zijn typische droge en steenachtige biotoop.

6. TERNELLES VALLEI, BOQUER VALLEI

De Ternelles-vallei is privé gebied en kan momenteel alleen bezocht worden op zaterdag van 9 t.e.m. 15 uur. Op andere dagen is het gebied afgegrensd. De weg begint tegenover de Romeinse brug in Pollensa. Na een 7 km lange wandeling langs de rivier en door een bos van dennen en steeneiken

Bijeneter

Foto: A.C. Zwaga

komt men in een open gebied en ziet men het Castel del Rey. Een geasfalteerde weg voert er momenteel naartoe. De resten van de burcht bevinden zich op een hoogte van 530 m. Vandaar heeft men buitengewone vergezichten op de bergketen van de noordkust.

De Boquer-vallei is nog altijd vrij toegankelijk gebied, maar is niet meer zo gemakkelijk te vinden als in het boek van Eddie Watkinson beschreven wordt. De twee zuilen en de zandige bomenlaan zijn verdwenen door de steeds uitbreidende urbanisatie van Puerto Pollensa. De hoeve bestaat nog, evenals de weg naar en door de Boquer vallei. Het is nog steeds een mooi gebied met op het einde een moeilijk te bereiken maar prachtige baai met zandstrand.

In beide valleien werd de Orpheusspotvogel gedetermineerd. De vinnige Kleine Zwartkop mag eveneens algemeen genoemd worden, wat echter niet gezegd kan worden van de Sardijnse Grasmus, die we slechts met veel moeite een paar keer in de kijker kregen.

7. HET ARTA-GEBERGTE

Op de weg van Alcudia naar Arta neemt men de richting Colonia San Pedro. Het dorp laat men letterlijk links liggen en men rijdt door tot aan de bar Casas Naval. Hier kan men picknicken op het terras naast het zwembad, dat voor de bezoekers gratis open staat. Daarna wandelt men te voet verder heen en terug langs de kust door een botanisch en ornithologisch rijk gebied. Blauwe Rotslijster, Cirlgors, Bonte Vliegenvanger, Kuifaalscholver en Geelpootmeeuw behoorden weerom tot de waarnemingen.

Grauwe Gors

Foto: A. Lagrou

Cirlgors

Foto: A.C. Zwaga

Vanuit Arta kan men een lange maar mooie wandeling maken naar de Ermita de Betlem, waar men een enig uitzicht heeft op de baai van Alcudia. De weg loopt door een open landschap met afwisselende biotopen en unieke vergezichten. Het gebied is rijk aan zangvogels, zowel in aantal als in soorten met als voornaamste de Grauwe Gors, de Cirlgors en de Tapuit. Het is ook de vaste verblijfplaats van de Dwergarend.

BESLUIT

Ik dank P. Herroelen voor het bijhouden van de lijst van de waargenomen vogelsoorten en J. Claerhout voor deze van de planten. Beide lijsten zullen aan de deelnemers bezorgd worden.

Mallorca is een verrassend groot eiland. Omwille van het kort verblijf bleef ons bezoek beperkt tot het oosten van het eiland. Dit deel bezit trouwens nog de meeste ongerepte natuurgebieden.

Ondanks zijn faam als toeristisch vakantieoord kan Mallorca nog steeds gerekend worden bij de interessantste vogelgebieden van Europa. Er zijn 105 broedvogels en 85 wintergasten. Door zijn ligging is het eiland bovendien een ideale pleisterplaats voor vele trekvogels, zodat zowel in de lente als in de herfst een enorm aantal vogelsoorten kunnen worden waargenomen.

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier

VOOR U GESPROKKELD

— Het verdrag inzake de bescherming van wilde planten en dieren en hun natuurlijk leefmilieu in Europa is nu ook bekrachtigd door het Cyprisch parlement. Cyprus is daarmee de 19de staat die is toegetreden tot het Verdrag van Bern, waarbij ook de Europese Gemeenschap is aangesloten.

— De regering van Senegal en de ICBP hebben onlangs een akkoord ondertekend waarin een basis is gelegd voor een gemeenschappelijk programma voor het behoud van de waterrijke gebieden langs de kust die als winterkwartier van internationaal belang zijn voor miljoenen trekkende watervogels.

— Het Catalaanse parlement heeft onlangs een wet aangenomen op de dierenbescherming waarvan de grote betekenis alom wordt erkend. Zo is het op grond van de nieuwe wet onder meer verboden om Chimpansees en tijgerjongen te gebruiken bij de strandfotografie, stierenvechtersscholen op te richten en nieuwe arena's te bouwen en om bij jaarmarkten en kermissen levende dieren als prijzen te geven.

— De Spaanse Zeekoet *Uria aalge ibericus*, een vroeger veelkomende ondersoort, gaat ernstig achteruit. Op dit ogenblik zijn er nog maar zo'n 100 koppels, verspreid over vier kolonies. Verscheidene factoren hebben bijgedragen tot deze achteruitgang, waaronder de vervuiling door olie, de toenemende visserij en het verstrikt raken van de vogels in visnetten. De Spaanse Ornithologische Vereniging heeft met financiële steun van het Programma van de Europese Gemeenschap voor urgente acties voor bedreigde soorten een campagne gelanceerd die wel eens de laatste mogelijkheid zou kunnen vormen om deze ondersoort voor uitsterven te behoeden.

— De landelijke vereniging tot Behoud van de Waddenzee heeft een klacht ingediend bij de Europese Commissie tegen Duitsland wegens het project van een haven in de Dollard, in het noordoosten van de Bondsrepubliek. De Dollard is gelegen in één van de belangrijkste vogeltrekgebieden in Europa.

H. Franckx

Bronnen: British Birds 81/6, Der Steinroetel N.B.N. nr 478, Feuille de Contact Aves 1988/3, het Vogeljaar 36/1, Orn. Mitt. 39/5, 39/8.

— De Rode Rotslijster heeft in zijn Duits en Italiaans verspreidingsgebied een voorkeur voor 'dramatische' broedplaatsen zoals burcht- en kerkruïnes; in Oostenrijk is hij godvruchtiger met klooster- en abdijtorens, kerkhof- en pastoriemuren en in het romaanse gebied zongen vogels aan kathedralen en aan het geboortehuis van J.J. Rousseau.

— Het aantal dode stookolieslachtoffers op het eiland Helgoland bleef tussen 1962 en 1978 constant op ca. 30 ex. Vanaf 1979 steeg het aantal stookolieslachtoffers jaarlijks met een trieste piek in 1983 met 800 ex. In de Duitse Bondsrepubliek is de doodsoorzaak van de alkachtigen en Drieteenmeeuwen de stookolievervuiling van de zee.

— De Witgesterde Blauwborst broedt sinds 1987 in de Somme (Noord-Frankrijk).

— Op nesten van bigame mannetjes Blauwe Kiekendief — bigamie komt bij de soort regelmatig voor — is de sterfte onder de jongen duidelijk groter dan bij monogame broedgevallen.

— De Nederlandse milieubeweging is van mening dat er in haar land geen plaats is voor U.L.V.'s (Ultra Lichte Vliegtuigjes); U.L.V.'s mogen volgens de huidige regelingen boven een groot aantal natuur- en recreatiegebieden vliegen en dit zonder dat een effectenonderzoek werd uitgevoerd.

— In februari 1987 bij meer dan -10 °C werd tweemaal een IJsvogel waargenomen die at van een voor mezen opgehangen vetbolletje.

— In hetzelfde februari 1987 pleisterden in de omgeving van Malaga (Zuid-Spanje) een 30-tal Kieviten in een sinaasappelboomgaard. Tussen de rijen bomen was het geploegd en vegetatievrij.

— De kans dat een ei van een Smelleken met succes uitgebroed wordt, heeft veel te maken met de hoeveelheid kwik in het ei; bij een 'overdosis' kwik is het ei onvruchtbaar. Dat dit fenomeen iets te maken heeft met de achteruitgang van het Smelleken in Groot-Brittannië werd tot nu toe nog niet aangetoond.

— De grootste prooi (in een Engels onderzoek) dat een Smelleken in vrouwtjeskleed ooit sloeg waren hoenders, duiven, Kievit en Goudplevier; voor een mannetjes was dat een Merel en een Kramsvogel.

— In steden van de Canadese prairie broeden Smellekens die zich wonderwel aan de mens hebben aangepast, er overwinteren bij temperaturen van -35 °C en lager, een hoog reproductiecijfer halen en bijna uitsluitend op Huismussen predateren.

— In Groot-Brittannië is er beroering ontstaan in ornithologische middens door het gebruik door vissers van 'ééndraadnetten', een soort onder water mistnet om vissen te vangen. In deze netten komen echter ook dolfinen, walvissen en vogels terecht die er jammerlijk in omkomen. In 2 van zulke netten in Cornwall werden 536 alkachtigen en 2 Kuifaalscholvers gevonden. Daarom wordt er vanuit natuurbeschermingsmiddelen gepleit om deze netten strikt te reglementeren of te verbieden.

Samenstelling: Rogier De Fraine

UIT HET WETSTRAATJE

INNOVEREND MINISTERIEEL BESLUIT TOT VASTSTELLING VAN DE OPENING EN DE SLUITING VAN DE JACHT VOOR HET SEIZOEN 1988-1989 IN HET BRUSSELS GEWEST. (B.S. 22-06-1988)

Zopas heeft de Heer J. Valkeniers, Staatssecretaris voor het Brussels Gewest het nieuwe Ministerieel Besluit ondertekend waarbij het Jachtseizoen 1988-1989 wordt vastgesteld.

Dit Ministerieel Besluit bepaalt voor het Brussels Gewest de openings- en sluitingsdata van de jacht op de verschillende wildsoorten, en voert voor de eerste maal een aantal fundamentele ingrijpende wijzigingen door.

Staatssecretaris J. Valkeniers heeft duidelijk geopteerd voor een innovatief jachtbeleid, dat volledig kadert in een duidelijk natuurgerichte leefmilieucampagne op Europees niveau.

Dit Jachtbesluit voor het Brussels Gewest is dan ook ontegensprekelijk een model voor Vlaanderen en Wallonië.

Het is volledig conform aan de EG richtlijnen en aan het Arrest dat op 8 juli 1987 in Luxemburg werd uitgesproken door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap.

Het Brussels Gewest is een bosarm gebied waar uiterst behoedzaam moet gewerkt worden aan de instandhouding en de bescherming van de diverse wildsoorten.

Staatssecretaris J. Valkeniers heeft voor het Brussels Gewest zeer belangrijke opties doorgevoerd.

Enkele hiervan worden nader toegelicht.

1°) Bepaalde vogelsoorten zoals de Merel, de Kwartel, de lijsters, de Ekster, de Gaai, de Roek, de Bonte Kraai, worden niet beschouwd als wild en zijn trouwens beschermde vogelsoorten.

2°) De Houtsnip wordt integraal beschermd en jacht erop - vorig jaar nog van 15 oktober tot 31 december - wordt ten strengste verboden. De Houtsnip krijgt in het Brussels Gewest de onvervalste symboolwaarde voor de dierenpopulaties van het Zoniënwoud.

3°) Inzake het waterwild valt op te merken dat enkel nog de jacht op de Wilde Eend wordt toegestaan.

De Wintertaling, de Smient, de Meerkooi, de Kievit en het Waterhoen mogen niet meer bejaagd worden in het Brussels Gewest.

4°) De Houtduif, waarop de jacht gedurende het hele jaar vrij was, mag nu nog bejaagd worden van 15 oktober tot en met 31 januari.

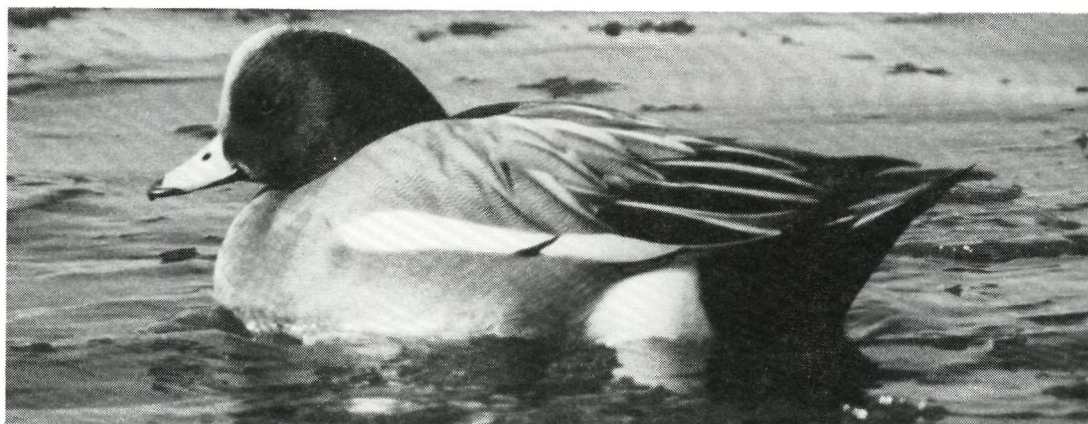
5°) De jacht op de Vos wordt in de nieuwe M.B. totaal verboden. Dit is een vernieuwing van de jachtwet die tegemoet komt aan de voorstellen van verschillende natuurverenigingen in ons land.

6°) De jacht met roofvogel wordt verboden.

7°) In het Brussels Gewest wordt de jacht met vuurwapens vanaf 1 juli 1988 verboden op zondagen en wettelijke feestdagen.

Hierdoor zullen talrijke natuurliefhebbers en wandelaars op die dagen eindelijk kunnen genieten van de rust en de stilte van de natuur.

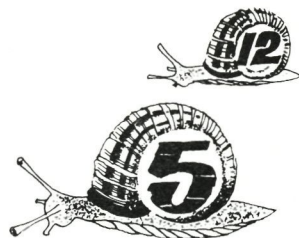
Staatssecretaris J. Valkeniers wil met deze nieuwe strategie duidelijk aantonen dat elk jachtopeningsbesluit in het Brussels Gewest moet voldoen aan de vereisten van een evenwichtig en deskundig gericht jacht- en natuurbeschermer.

Smient

Foto: A.C. Zwaga

Vijf voor twaalf

BEDREIGDE NATUUR AAN DE WESTKUST!

Net zoals in ons belgisch weder, durft de zon ook wel eens ontbreken in ons wielewaalleven. Terwijl het zou moeten zomeren, zitten de natuurvrienden soms troosteloos of machteloos, in de schaduw van ons economisch wonder dat zich enkel wil voeden met politiek en geld. Dat de Koningskaars niet meer bloeit of de Sprinkhaanrietzanger geen natte panne meer heeft om te broeden, kan weinig beleidsmensen ontroeren. We zien de natuur — de levensadem van elke mens — elke dag verder aftakelen, we aanhoren vol schroom elke nieuwe aanslag. Alleen ons warme hart vol idealen, gevoed door eerlijk en nuchter verstand en vol respect voor het machtige wonder van de dagelijkse schepping, doet ons verder strijden voor het natuurbehoud.

... en terwijl de Wielewaal zijn jongen leert vliegen in Hannecartbos ...

... en de Grutto's in de IJzerbroeken hun plaats ruilen voor Goudplevieren ...

Ondertussen zijn door de IWVA, ondanks de onwettigheid van de gehele zaak, een complete pompinstallatie aangebracht, en zijn ze bezig met het "proefpompen". Ondanks de beslissingen van de Internationale Ramsar-conferentie van Iran 1971, overweegt het Ministerie van Verkeerswezen, het doortrekken van de A 19-snelweg van Ieper naar Veurne zonder rekening te houden met de ecologische en landschappelijke waarden van de IJzerbroeken en het komgrondengebied van Lampernisse.

A. WATERWINNINGSTORY HANNECARTBOS - TER YDE

Nadat het gemeentebestuur van Koksijde aan de basis ligt van het afgraven van de zee-reepduinen te Oostduinkerke, de aanvragen voor een golfterrein in natuurgebieden, de illegale waterwinningswerken in de Doornpanne, het toelaten van een crosspiste in de nu reeds bijna fataal getroffen Doornpanne, verkreeg het IWVA een onwettige vergunning tot waterwinnings- en wegeniswerken in het natuurreservaat Ter Yde. Deze beslissing wilde men verantwoorden door:

1. Winterse wateroverlast in het Mariapark

Dit is eenvoudig op te lossen, niet door een natuurgebied onnodig op te offeren, maar wel door de afvoergrachten te onderhouden i.p.v. te verwaarlozen. Ondanks de voorziene gelden, laten de rioleringswerken op zich wachten.

Hoe kun je winterse wateroverlast van oppervlaktewater oplossen door het pompen, dan vooral in de zomer, van grondwater?

Winter in Ter Yde

Foto: J. Gaytant

2. Watertekort in het hoogseizoen

De hele westkust kan van voldoende drinkwater voorzien worden, zelfs bij een uitzonderlijk druk en droog hoogseizoen, door de aansluiting op het nationaal net. Vorig jaar gaf Minister Lensens reeds het bevel de bestaande aansluiting met de Blankaart te openen. Waarom niet voor deze eenvoudige oplossing gekozen en van het onnodig opofferen van dit natuurgebied afzien?

3. Duurder en onzuiverder water

Waarom beweren hogere instanties net het omgekeerde? Minister Dupré van Leefmilieu verklaarde duidelijk: "de kostprijs kan en mag niet stijgen!" En een recent onderzoek in opdracht van het Ministerie bewees duidelijk een besmetting van het grondwater in het omstreden domein. Men vermoedt dat het ontbreken van riolering in de buurt hiermee iets te maken heeft.

U merkt dus duidelijk dat de alternatieven voor de hand liggen. Het gemeentebestuur kan op eenvoudige wijze alle problemen oplossen door gebruik te maken van de reeds bestaande waternetverbinding Veurne - De Blankaart, of de aansluiting met Middelkerke te laten doorgaan. Daarnaast kunnen ze zorgen voor de aanleg van de reeds geplande riolering in het Mariapark. Daarom dringt het bestuur van de Wielewaal-Westkust erop aan het domein Hannecart-Ter Yde in zijn oorspronkelijke staat te herstellen, om alle mogelijkheid tot pompen te voorkomen. Daarnaast vragen wij, net zoals voor alle natuurgebieden, het reservaat onder bevoegd natuurtoezicht te plaatsen, beheerswerken uit te voeren, en het natuurspatrimonium, mits begeleiding van een erkend natuurgids, open te stellen aan het publiek.

Ik wil toch ook verwijzen naar de talrijke wetenschappelijke onderzoeken door de Nationale Plantentuin, de Boudewijnstichting en de Rijksuniversiteit van Gent die bewijzen dat het hier om een uniek, en onvervangbaar ecologisch systeem gaat waartegenover elke mens, en zeker elke gezagsorganisatie respect en ontzag moet opbrengen. In dit gebied tellen we meer dan 300 plantensoorten waaronder varens en orchideeën. 52 soorten behoren tot de zeldzaamste, 14 ervan zijn door de wet beschermd, 33 ervan zijn van grondwater afhankelijk. We mogen dus stellen dat dit vochtig duinbosgebied (één van onze laatste) een rijkdom van freatofyten bewaard heeft voor de hele mensheid, de bewoner van de Westhoek en haar bezoekers. Al deze typische planten zijn echter sterk afhankelijk van de zoetwaterbel die zich door de infiltratie van het neerslagoverschot gedurende de vele jaren, onder de duinen gevormd heeft. Een daling van het waterpeil heeft voor deze vochtminnende planten katastrofale gevolgen. Ruim 22,5 % van deze planten verliezen dan hun bestaan ten voordele van meer agressieve soorten. Maar men vernietigt toch ook geen Rubens om het door een moderne schilderstijl te vervangen. En wat de verdere toekomst is van een waterwinningsgebied kun je zien in de Doornpanne. Sinds 1933, toen de waterwinningswerken aanvingen, zijn 60 % van de waterminnende planten verdwenen. Dit heeft dan directe gevolgen op de insecten- en vogelwereld... Het gaat hem dus duidelijk meer dan om één zeldzaam plantje...

B. MOGELIJKE DOORTREKKING VAN DE A 19 DOOR UNIEK POLDERGEBIED

Als de A 19-snelweg tussen Ieper en Veurne zou doorgetrokken worden zoals op het gewestplan voorzien, komt dat neer op de vernieling van enkele unieke natuurgebieden en landschappen in Vlaanderen. De geplande autosnelweg loopt dwars door het sedert eeuwen onaangetaste landschap van Lampernisse en door de IJzerbroeken. Hiermede kan het bestuur van de Wielewaal-Westkust zich geenszins verzoenen. Wel heeft ze begrip voor de problemen qua verkeersdruk in het hoogseizoen, maar ze stelt als alternatief voor de bestaande weg Veurne-Ieper aan te passen. Een nieuwe verbindingsweg weegt niet op tegen de ecologische waarden van het omstreden gebied. De IJzerbroeken oefenen in de winter en in het voor- en najaar een geweldige aantrekkingskracht uit op water- en waadvogels. Op basis van vele tellingen, zelfs door nationale instellingen uitgevoerd, mogen we hier spreken van een groepering van duizenden eenden, en zelfs belangrijke concentraties ganzen en zwanen. Mag er dan geen plaats meer open blijven voor deze, wettelijk beschermde!! wonderlijke wezens uit Noord-Rusland, Nova Zembla of Spitsbergen? Waarom staan onze gezagsdragers nooit eens stil bij het getrompet van een sliert Wilde Zwanen die onze IJzerbroeken uitkozen als overwinteringsplaats? Hoe is het mogelijk dat onze politici in dit kleine landje geen oog of oor hebben voor datgene waaraan men op de Ramsar-conferentie van 1971 een internationale betekenis toekende? Deze betekenis omvat dat tenminste 1 waterwildsoort regelmatig in aantallen voorkomt die minstens 1 % van de betreffende wereldpopulatie vertegenwoordigen. Ook totale concentraties van meer dan 10.000 eendachtigen of 20.000 waadvogels worden van internationale betekenis geacht. Voor de Blankaart, het spaarbekken en de IJzerbroeken blijkt dat voor de Slobeend, de Wintertaling, de Smient en de totalen van eenden en waadvogels de internationale norm ruimschoots gehaald

De IJzerbroeken in de omgeving van Knokke-brug, op het tracé van de A 19

Foto: G. Luyts

worden. Door deze wettelijke bepalingen mogen in de IJzerbroeken slechts werken uitgevoerd worden die het specifieke milieu en het landschap niet schaden.

De geplande 26,8 km lange aanvoersnelweg, die ongeveer 107 ha landbouwgrond opslorpen, en 1,974 miljard F. zouden kosten, zou de totale vernietiging veroorzaken van dit landschappelijk en ecologisch internationaal waardevol gebied.

Het bestuur van de Wielewaalafdeling Westkust klaagt deze ganse reeks onvoorstelbare gebeurtenissen aan. Al deze trieste natuuraftakelingen doen de ganse geloofwaardigheid van het hele natuurbehoudsbeleid in vraag stellen. Wij delen deze grote bezorgdheid met alle verenigde milieugroepen van de Westkust, zoals Natuur 2000, Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubehoud, Duinenwerkgroep, B.N.V.R. en alle milieuvriendelijke groeperingen.

José Gaytant, voorzitter afd. Westkust

DE HOBOKENSE POLDER IS GEEN TAART!

Nieuwe dreigende onweerswolken boven een uniek natuurgebied.

Dat het met ons leefmilieu niet al te best gaat is oude koek. Iedereen weet dat de natuur in deze tijden continu opgeofferd wordt ten bate van de meest uiteenlopende economische belangen. Het besef dat er wat zou moeten gebeuren is groot, maar de concrete daden zijn op de vingers van één hand te tellen.

Ook de overheid voelt de noodzaak tot dringende ingrepen aan, maar is afgezien van het stellen van enkele minime en theoretische normen niet in staat een efficiënt en doeltreffend milieubeleid op te zetten.

Vaak gebeurt het dan dat in heel wat lokale probleemsituaties een plaatselijke actiegroep of comité van buurtbewoners wordt opgericht om enige weerbaarheid te bieden tegen verregaande natuurschendende plannen op projecten.

Zo ook in Hoboken — een gemeente van de agglomeratie Antwerpen — waar een tiental jaren geleden een aantal mensen in het verzet kwamen tegen de bebouwing van 'de Hobokense Polder'. Dat gebied — zo'n 150 ha groot — was (en is nog steeds) één der meest waardevolle natuurgebieden van Vlaanderen. Zowel ecologisch als landschappelijk zelfs uniek te noemen. Gezien zijn ligging op amper 4 km van het Antwerpse stadscentrum en temidden van een zeer sterk geïndustrialiseerde gemeente (Métallurgie Hoboken-Overpelt, Cockerill Yards, petroleuminstallaties, Schuybroeck enz.) vervulde dit stukje groen als een oase in de woestijn ook een grote sociale en educatieve rol: wandelaars en natuurliefhebbers, schoolkinderen en joggers vonden hier het laatste stukje wilde

De Hobokense
Polder

natuur tussen de Meir en de Rupel.

Op het einde van de jaren '70 stak een aantal machtige bouwpromotoren en politici de hoofden bij elkaar om met een groots en 'ongezien' project op de proppen te komen: Polderstad. Meer dan 1000 ééngesinswoningen zouden samen met alle daarbijhorende voorzieningen — tot kerk, school en winkelcomplex toe — in 'een prachtige groene en gezonde omgeving vlakbij de stad' worden neergepoot.

Ondanks sterke tegenwind van de Hobokense bevolking, ondertussen verenigd in de vzw 'Werkgroep Hobokense Polder' (WHoP), werd in '81 gestart met de werken. De grond was inmiddels aangekocht door de 'Groep I'.

De economische crisis en de terugval in het bouwwezen zorgden er echter voor dat het project de commerciële verwachtingen niet inlostte en in '83 werden de werken 'voorlopig' stilgelegd. De eerste twee van de voorziene bouwfasen, goed voor zo'n 400 woningen, hadden dan ongeveer een derde van het poldergebied ingenomen. Het resultaat was daarbij zielig: een artificiële en afgelegen wijk van stereotiepe woondoojsjes als een 'township' ver buiten het centrum van Hoboken, zonder voorzieningen en openbaar vervoer, in de schaduw van de kranen van Cockerill en met uitzicht op de loodpijpen van Métallurgie. Een flop van formaat.

De WHoP groeide in die tijd uit tot één der actiefste milieugroepen op lokaal niveau van het land. Meer dan 1000 gezinnen uit de omgeving van Hoboken sloten zich als sympathisant aan. Er werd grondig en doorlopend aan natuurstudie gedaan in de Hobokense Polder en het terrein werd als het ware 'gekraakt': doeltreffend natuurbeheer, maandelijkse geleide wandelingen, de aanleg van een wandelpad, educatieve lessenreeksen, de uitgave van een informatieblad 'de Klapenster' en acties als stille optochten, affiche- en stickercampagnes, debatten en voordrachten werden met groot succes uit de grond gestampt.

Daarnaast voerde WHoP ook via de pers druk uit op de belanghebbende financiële en politieke machten en ijverde zij tot op heden — onder meer langs juridische wegen — voor de sanering van het hele gebied van de door afvalbaas Van den Bosch illegaal gestorte zware metalen en PCB's.

Het ultieme streefdoel was en is de volledige klassering als beschermd natuurgebied met de bedoeling dit lapje groen te vrijwaren voor de volgende generaties.

Sinds de stillegging van de werken in de '83 is er ondertussen weinig ten gronde veranderd. Ondanks het feit dat er in die periode niet meer werd gebouwd, bleef het gevaar toch acuut. De plannen waren immers niet opgeborgen en als de werken niet vandaag werden hervat, kan het evengoed morgen zijn.

Wel begonnen steeds meer mensen, niet in het laatst de politici, te beseffen dat de WHoP door haar

continuë activiteit ondanks de 'schijnbaar verdwenen' bedreiging niet was ingeslapen en een massa mensen achter zich had.

Het stadsbestuur dat zich tot dan toe aan de zijde van de Polderstadpromotoren had geschaard, begon langzaam en voorzichtig logistieke steun te uiten.

Voor het nog resterende deel van 'de polder' zag het er aldus redelijk rooskleurig uit, ook al bleef de officiële klasseringsaanvraag 'bij gebrek aan noodzakelijkheid' steken in de onderste lade van het Ministerie van Leefmilieu van de Vlaamse Gemeenschap, en zijn de gewestplannen voor het betreffende gebied nog steeds ingekleurd als woon-, industrie- en recreatiezone.

En in mei van '87 gebeurde dit: het stadsbestuur van Antwerpen (Hoboken werd na de fusie van '82 een district van de stad Antwerpen) koopt voor de ronde som van 130 miljoen frank en met meerderheid van stemmen in de gemeenteraadszitting van 26 mei het gebied 'Hobokense Polder' over van Groep I. Op het eerste zicht niet zo onaardig. Maar bij een nadere beschouwing een ronduit vieze zaak.

Op de eerste plaats was het juridisch gezien niet nodig geweest dat de stad Antwerpen een bedrag van 130 miljoen hoefde te betalen als de juiste contractvoorschriften tussen Groep I en het Stadsbestuur werden nageleefd. Dupe hiervan is echter elke belastingbetalende inwoner van een stad die reeds grote financiële problemen heeft.

Op de tweede plaats is er de reden waarom dit enorm bedrag tóch werd betaald. Hoge topfunctionarissen van de Groep I, die hun 'bouwgrond' niet konden doen renderen, gebruikten hun politieke relaties om hun geïnvesteerd kapitaal terug te winnen.

Het ergst van al in deze zaak is echter het gevaar dat dreigt uit de voornemens voor de Hobokense Polder die de nieuwe eigenaar zich heeft gesteld.

Daar waar de stilgelegde Polderstadplannen dankzij de crisis toch een zekere veiligheid voor het behoud van de polder betekenden, verschijnen nu vanwege het stadsbestuur onheilspellende onweerswolken boven Hobokens laatste stukje groen. De plannen voor een volledige volbouw zijn weliswaar voor goed opgeborgen, maar vervangen door andere, een zgn. 'functieverdeling' van het terrein.

Zo wordt een deel voorzien om 'een paar' sociale woningen op te bouwen. 'Een paar' blijken er tussen de 60 en 100 te zijn. Een ander deel wordt gebruikt om een groots sportcomplex neer te zetten: een twaalfstal tennisvelden, een sporthall, parkings enz. Langsheen de rand van het nu bestaande deel van Polderstad wordt over een lengte van ongeveer een kilometer 'lintbebouwing' voorzien en aan de zuidzijde van die wijk worden momenteel 'onschadelijke bedrijfstjes' geplant.

Tenslotte zou een klein deeltje van het natuurgebied mogen blijven bestaan, te midden van de reeds opgenoemde reeks projectjes.

Precies in deze functieverdeling met behoud van een klein stukje groen schuilt de adder onder het gras: naar aanleiding van de komende gemeenteraadsverkiezingen in oktober zullen heel wat Antwerpse politici uitpakken met het voorwendsel dat als je voor hen kiest 'de Hobokense Polder bewaard blijft'. Bovendien zullen zij trachten ook de sportliefhebbers met hun plannen te lijmen en alzo zowel voor- als tegenstanders van het natuurbehoud in het Antwerpse 'in één beweging' te charmeren.

Uiteraard zijn ook deze plannen voor de Werkgroep Hobokense Polder onaanvaardbaar. Zij is er nog steeds rotsvast van overtuigd dat het vooralsnog niet-klasseren van een gebied met een natuurwetenschappelijke waarde als die van de Hobokense Polder een ronduit beschamende zaak is.

'Er wordt tegenwoordig met ruimte en natuur omgesprongen alsof het overvloedig aanwezig is', aldus WHoP. 'Net nu de behoeften bij elk mens om zich te kunnen bewegen, te ontspannen en te kunnen genieten van wat groen enorm stijgt, moeten we vechten voor elke vierkante meter wilde natuur.'

De WHoP wil ook waarschuwen voor andere verdoken problemen die ontegensprekelijk zullen voortvloeien uit de nieuwe plannen van het stadsbestuur.

'Ten eerste is het zo dat de Hobokense Polder eigenlijk één groot stort is waar in de jaren '60 en '70 de meest uiteenlopende rommel werd weggegooid. Daarop is dan later een natuurlijk biotoop ontstaan.

Maar bijvoorbeeld op de plaats waar de sportvelden zouden worden aangelegd zit de bodem vol zeer gevaarlijk en giftig afval: PCB's, zware metalen, cadmium... Net hetzelfde voor wat de strook bestemd voor lintbebouwing betreft. Men weet dat, maar men doet er niks aan. De overheid lijkt wel bang. En wij kunnen dat bewijzen.

Het is uitgesloten dat zulke gronden voor menselijke bewoning of recreatie geschikt zijn. Trouwens, in het stuk Polderstad dat er nu al is steken op sommige plaatsen enorme vieze zwarte bulten van een verdacht goedje uit de grond. En die bulten lijken wel te groeien, de voetpaden liggen er open.

Ten tweede zou elke ingreep in het nu nog resterende deel ook het deel aantasten dat zagezegd 'bewaard' blijft. De bufferzone, die het meest kwetsbare biotoop beschermt tegen de verstoring, is ten

dode opgeschreven. Dat kwetsbare deel bijgevolg ook.'

Verder is de WHoP helemaal niet te vinden voor sociale woningbouw in het gebied. 'Wij hebben niks tegen sociale woningbouw. Integendeel. Maar wat men hier plant is een voorbeeld van a-sociale woningbouw: ver afgelegen van het Hobokense dienstencentrum, gescheiden van de dorpskom door een spoorlijn en een hele drukke 'racebaan', zonder winkels op verbindingen met openbaar vervoer. Dat is eerder ghettovorming.'

Naar aanleiding van deze nieuwe bedreigingen rond de Hobokense Polder startte de actiegroep een bewustmakingscampagne onder het motto 'de polder is geen taart, zij moet integraal bewaard'. Hiermee wil zij de Antwerpse kiezers waarschuwen dat ze in oktober niet in de val trappen.

'Wij willen duidelijk stellen dat wij helemaal niet aan politieke beïnvloeding willen doen. Wij willen gewoon een beroep doen op de mensen met gezond verstand, dat ze weten welke verantwoordelijkheid ze dragen bij de verkiezingen. Maar vooral willen wij de politici duidelijk maken dat zij hier niet zo maar hun gang kunnen gaan en dat er meer is dan het geld dat telt. En dat er een boel mensen zijn die er net zo over denken!'

Concreet betekent de actie 'de polder is geen taart, zij moet integraal bewaard' het volgende: verspreiding van milieuvriendelijke actiestickers, briefkaarten gericht aan het stadsbestuur met het eisenpakket van WHoP, propaganda-acties op markten en braderijen in het Antwerpse, verspreiding van autoslogans en muur- en raamaffiches, een pamflet dat in september in heel Hoboken wordt gebust, enkele ludieke acties in september, bekendmaking van de standpunten van alle politieke partijen en een publieke slotmanifestatie op zondag 25 september '88 vanaf 13 uur in zaal Moretus te Hoboken, Berkenrodelei 32-36, met animatie, actie, optredens, taartenbeat en natuurkwis en -zoektocht (zie bijgevoegd programma).

Meer informatie over de actie, alsook actiemateriaal is te bekomen via één van volgende telefoonnummers: 03/829 19 10 - 827 19 10 - 830 20 51.

Joris Van Reusel

Jammer dat de polder als taart geen kikkertjes meer baart ...

PROGRAMMA SLOTMANIFESTATIE VAN DE ACTIE 'DE POLDER IS GEEN TAART, ZIJ MOET INTEGRAAL BEWAARD'

ZONDAG 25 SEPTEMBER 1988 VANAF 13 UUR IN EN OM ZAAL MORETUS,
BERKENRODELEI 32-36 - HOBOKEN
vlakbij het centrum van Hoboken, bereikbaar met tram 2, 4, 12, bus 1 en trein Antwerpen-Boom.

13.00 uur START NATUURZOEKTOCHT

doorheen de Hobokense Polder met animatie onderweg.

Inschrijving te plaatse. Vertrek tot 17 uur.

Deelnameprijs: 50 F., max. 5 personen per formulier.

18.00 uur TAARTENBEAT

met medewerking van diverse jeugdbewegingen.

18.30 uur HEI PASOEP!

concert met verzets- en strijdliederen uit de hele wereld - deel I

19.00 uur NATUURKWIS

met tijdens de pauze prijsuitreiking natuurzoektocht.

Inschrijvingen telefonisch vóór 18 september op telefoonnummer 03/830 20 51

Deelnameprijs: 100 F. per groep max. 5 personen. Elke groep ontvangt een prijs.

20.30 uur HEI PASOEP! deel II

DOORLOPEND VAN 13 TOT 22 UUR

informatiestands - dia's - tentoonstelling - actie - hapjes en drank

Iedereen hartelijk welkom (ook al is het maar voor eventjes) en toegang gratis.

35ste NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG

Het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming organiseert, in samenwerking met de Koninklijke Vereniging "Ligue des Amis de la Forêt de Soignes/Liga der vrienden van het Zoniënwoud", de groepering Auderghem Natuur 2001, het Gemeenschappelijke Front van Natuurbehoudsverenigingen in het Brusselse en het Informatiecentrum van het Zoniënwoud, op **ZONDAG 18 SEPTEMBER 1988** zijn 35ste Nationale Natuurbeschermingsdag te Oudergem (1160 Brussel), bij de voormalige abdij "Rood Klooster" aan de rand van het Zoniënwoud.

Thema: "Het behoud van de natuur in en bij de grote agglomeraties" en in het bijzonder "de vrijwaring van de semi-natuurgebieden in het Brusselse".

PROGRAMMA

9.00 u: afspraak aan het Bronnenpark te St-Pieters-Woluwe (gelegenheid tot parkeren tussen het Bronnenpark en het tramdepot, parallel lopend met het kruispunt van de Woluwelaan en de Tervurenlaan)

9.30 u: vertrek van de geleide excursie: bezoek aan het Bronnenpark (ornithologisch belang), de Woluwevallei, het park van het Kasteel Malou. Geklasseerde monumenten van architecturaal belang. Moerasgebied van het Hof ter Mussen (van groot botanisch belang) te St-Lambrechts-Woluwe.

In de voormiddag:

Op initiatief van de lokale verenigingen zullen er geleide bezoeken mogelijk zijn aan andere semi-natuurgebieden. Afspraak: om 9 u.:

- Vorsterieplateau: te Bosvoorde, voor de vijver aan de Vorsterielaan.

- Kauwbergplateau te Ukkel: voor het kerkhof, Eikenboslaan.

- de Pedevallei (te Neerpede, Anderlecht): voor de kerk van Neerpede, Bloeistraat.

- de moerassen te Jette-Ganshoren en het Poelbos: Laarbeeklaan 110 - rechtover het AZ/VUB.

12-14 u.: picknick bij de voormalige abdij Rood Klooster.

Bezoek aan het Informatiecentrum over het Zoniënwoud en aan de infostands van de verschillende natuurbeschermingsverenigingen.

14.00 u: toespraken (weide van het klooster)

14.30 u: vertrek van de geleide excursies in het Zoniënwoud

18.00 u.: einde.

VERENIGINGSBERICHTEN

RAAD VAN BEHEER: vergadering van 4 juni 1988.

- In de toekomst zullen de subsidies voor de erkende natuurreservaten van De Wielewaal bij de centrale terecht komen en daarna doorgezonden worden naar de afdelingen. Voor 1987 bedraagt de totale toelage 158.550 F te verdelen als volgt :

14 175 F voor "Het Mechels Broek" te Mechelen;

56 723 F voor "De Tikkebroeken" te Kasterlee;

43 493 F voor "Fort7" te Antwerpen;

3 002 F voor "De Korhaan" te Arendonk;

13 391 F voor "De Vlassenbroekse Schorren" te Dendermonde;

3 041 F voor "Het Zomerklokje" te Ranst;

24 725 F voor "De Steenbeemden" te Nijlen.

Het nationaal secretariaat beschikt nu over een copieerapparaat. Voor copies wordt 2 F per blad gevraagd plus de verzendingskosten.

Nieuwe natuurreservaten:

- In de Netevallei te Heist-op-den-Berg werden 2 hooilanden gekocht. Respectievelijk 64a20ca en 82a6ca groot. De afdeling betaalde 2/3 van de aankoopsom.

- In het Zammelsbroek kochten we een perceel moeras van 73a60ca. Dit stuk grenst aan een perceel dat we vroeger reeds verwierven. Afdeling Nete en Aa betaalde eveneens 2/3 van de aankoopsom.

- Afdeling Noord-Limburg kreeg in Hechtel-Eksel 3 percelen (nrs. 275, 276 en 249) van het O.C.M.W. in beheer. Ze zijn samen ± 2ha groot en gelegen in de buurt van ons reservaat "De Veewei".

- Tijdens de tweede Cyprusreis ergerden de deelnemers zich ten eerste aan de lentejacht op vogels. De voorzitter schreef hiervoor in naam van De Wielewaal een brief naar de ambassade van Cyprus in Brussel. De ambassadeur antwoordde dat hij onze gevoelens deelde, maar dat een minderheid in Cyprus deze onsportieve jacht blijft beoefenen, ondanks de inspanningen van de regering om het natuurbehoud in Cyprus te bevorderen. Ook de deelnemers aan de beide reizen stuurden een individuele klachtbrief naar de ambassade en ontvingen een gelijkwaardig antwoord.

- Op verzoek van de vzw Durme schreef De Wielewaal een brief om aan te dringen op de definitieve rangschikking van het Daknambroek te Lokeren. De minister antwoordde dat hij rekening zal houden met onze vraag ?

- Afdeling 's Heerenbosch voerde een actie tegen het ten onrechte toelaten van het graven van een visvijver in een reservaatzone. De kosten voor het opmaken van de plannen werden gedragen door afdelingen 's Heerenbosch en Denderland.

- De Wielewaal zal ruilnummers aangaan met "Okologie der Vögel" en "Jahreshefte für Baden-Württemberg".

- Bij het Wereldnatuurfonds werden aanvragen gedaan voor subsidie bij de aankopen in "De Korhaan" te Arendonk, "De Snippenweide" te Oudenaarde, "Neerhelst" en "Het Zammelsbroek" te Geel.

De voorzitter verstuurde de lijst met de aankopen van natuurreservaten door De Wielewaal in 1987 naar A.R.O.L. vergezeld van fotocopieën van de notarisakten en kostennota's. Wij ontvingen een antwoord van de directeur dat de vereniging hiervoor 500 000 F subsidie zal ontvangen. Volgens de overeengekomen verdeelsleutel hebben de betrokken afdelingen recht op volgend tegoed:

24 000 F voor Nete en Aa, 45 120 F voor Schelde en Leie, 40 000 F voor Noord-Limburg, 28 000 F voor 's Heerenbosch

- Om de aankoopbegroting van 1989 te kunnen opmaken worden de afdelingen dringend verzocht hun plannen gedetailleerd over te maken aan de algemene voorzitter.

- Er zijn nieuwe borden in voorraad voor de natuurreservaten van De Wielewaal. De Stichting Leefmilieu heeft ze betaald.

- De Cyprusreizen 1 en 2 (telkens 44 personen) en de Mallorcareis (38 personen) mogen als geslaagd beschouwd worden. De deelnemers wordt een gezellig samenzijn met etentje aangeboden :

voor Cyprus 1 op zondag 13 november;

voor Cyprus 2 op zondag 20 november;

voor Mallorca op zondag 27 november.

- In 1989 zijn er 2 verschillende Tunesië-reizen, nl. van 25 februari t.e.m. 11 maart (het midden en het zuiden) en van 25 maart t.e.m. 8 april (het midden en het noorden). Daar de Paasvakantie hoogseizoen is, zal de tweede reis duurder zijn dan de eerste.

- Het Vlaams Zoogdierkundig Overleg gaf een brochure uit met een voorstel tot wijziging van de jachtwet en bezorgde deze aan de bevoegde minister.

– Wij ontvingen een bericht van de JNM dat zij stoppen met de uitgave van het nationaal tijdschrift van de JNM–vogelwerkgroep "Upupa". De reden hiervoor is de recente evolutie rond Oriolus, dat nu verschijnt als gezamenlijke uitgave van De Wielewaal en Flavico. Na het verdwijnen van het Veldornithologisch Tijdschrift (in 1987), Ornithologia Flandriae en Upupa (in 1988) zijn alle ornithologen van Vlaanderen gebundeld onder een vlag of beter: tijdschrift. De JNM wenst de ornithologie in Vlaanderen en de Oriolus–redactie veel succes bij de uitbouw van wat weldra hét Vlaamse tijdschrift voor ornithologie zal worden. De raad van beheer van De Wielewaal dankt de JNM voor deze gelukwensen.

Volgende belangrijke activiteiten :

- Nationale Natuurbeschermingsdag: zondag, 18 september
- Antitrekvogeljachtbetoging: zondag, 2 oktober
- Nationale conservatordag: zaterdag, 15 oktober
- Symposium: zondag, 6 november
- Raad van Deelgenoten: zondag, 19 maart 1989 i.p.v. 12 maart

H. Franckx

NATIONALE BUITENLANDSE REIZEN 1989: TWEEMAAL TUNESIE.

Verlaten stranden met dadelpalmbomen, de kristalheldere Middellandse Zee, de fascinerende Arabische cultuur en het aangename klimaat maakten Tunesië tot een zeer gegeerd vakantieland. Dat er zich achter het strand indrukwekkende landschappen met een rijke dieren- en plantenwereld bevinden, weten echter weinig toeristen.

Dit onbekende Tunesië is het doel van deze reizen, die U naar zoutmeren en moerassen, naar steppen en oasen voeren. Hier groeien granaatappels, bananen en citrusvruchten. Bouwwerken in marmer en graniet getuigen van het groots en levendig verleden van het land. Ontdek de tover van de bonte binnensteden en onderga de schoonheid van natuur en landschap.

Wegens het succes van en het groot aantal inschrijvingen voor de reizen van de vorige jaren worden in 1989 twee reizen ingericht, beide naar Tunesië, maar met een verschillend programma aangepast aan het tijdstip.

TUNESIE 1: van zaterdag 25 februari t.e.m. zaterdag 11 maart 1989.

Het midden en het zuiden.

De eerste 6 dagen verblijven we in Sousse, de parel van de Sahel. Bezoek aan het zoutmeer en het centrum van Monastir. Vogelobservaties aan de meren Halk el Menzel, Oued Sed, Menzel Dar Bel Ouar, Sebkhia Kelbia en Sidi el Hani. Een halve dag in Kairouan, het Mekka van Tunesië, waar we o.a. de Grote Moskee en Aghlabietenbassin bezoeken. Vogelwaarnemingen in het gebergte en aan het stuwmeer van Sidi Saad.

Vervolgens grote rondrit in het zuiden van Tunesië met achtereenvolgens verblijf in Gafsa en Tozeur. We beginnen in Sbeitla, waar imponerende ruïnes liggen uit de Romeinse tijd. Dan naar Gafsa voor een bezoek aan de Romeinse baden. Vogelwaarnemingen in het gebergte van Metlaoui aan de Algerijnse grens en in de oases van Tozeur en Nefta.

Rit door het grootste zoutmeer van Tunesië, Chott el Djerid, naar de oases van Kebili en Gabes. Deze streek is zeer belangrijk voor alle soorten woestijnvogels. Gabes is een zee-oase, zeer groen.

Vanuit Zarzis bezoek aan het eiland Djerba met zijn palmbomen, de meren in de buurt van de stad en de steenwoestijn in de buurt van de Lybische grens.

Op weg naar Sfax uitstappen in het nomadendorp Matmata, waar velen nog in grotten wonen. Driedaags verblijf in Sfax met een boottocht naar de Kerkennah-eilanden en een ganse dag in de zoutmeren van Thyna. Tijdens de terugreis naar Monastir nog een halte aan het kolossale amfitheater en het meer van El Djem en het meer Sebkhia Sidi el Hani.

Richtprijs: 30 000 F

TUNESIE 2: van zaterdag 25 maart t.e.m. zaterdag 8 april 1989.

(Paasvakantie) Het midden en het noorden.

Vier dagen verblijf in Nabeul, bekend om zijn dromedarissen–markt. Bezoek aan Hammamet met zijn Spaanse fort. Rondrit in het schiereiland Cap Bon, vanwaar de trekvogels in de lente oversteken naar Sicilië. Bezoek aan Tunis met zijn meren, aan Carthago en het kunstenaarsdorp Sidi Bou Saïd. Een ganse dag aan het meer van Garaet Ichkeul, volgens de Unesco een van de belangrijkste natuurgebieden van de aarde. Tenslotte naar de Romeinse aquaduct en de ruïnes van Thuburbo Majus, het gebergte van Zaghouan en het berberdorp Takrouna.

Tijdens het zesdaags verblijf in Sousse dezelfde uitstappen als in de eerste reis. Bezoek aan het zoutmeer en het centrum van Monastir. Vogelobservaties aan de meren Halk el Mezel, Oued Sed, Menzel Dar Bel Ouar, Sebkhia Kelbia en Sidi el Hani. Een halve dag in de heilige stad Kairouan. Vogelwaarnemingen in het gebergte van Oussellia en bezoek aan de Romeinse ruïnes van Sbeitla. Eveneens vogelobservaties in het gebergte en aan het stuwmeer van Sidi Saad.

Op weg naar Sfax bezoek aan het kolossale amfitheater van El Djem.

Vogelobservatie aan de meren van Sebkhia el Hani en van El Djem. Vierdaags verblijf in Sfax met een boottocht naar de Kerkennah-eilanden en een ganse dag in de zoutmeren van Thyna.

Richtprijs: 35 000 F

De eerste reis is vermoeiender wegens de vele verplaatsingen, maar biedt meer waarnemingsmogelijkheden voor woestijnvogels. De tweede reis is interessanter voor de vogeltrek, zal beter weder hebben, maar is duurder omdat ze valt onder de Paasvakantie.

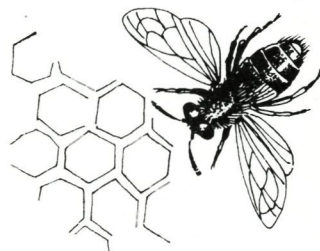
Telkens vlucht Zaventem – Monastir, heen en terug. In Tunesië elke dag verplaatsingen met een autocar. Richtprijzen op basis van verblijf in dubbelkamer met badkamer en volpension.

Inschrijving door storting van een voorschot van 4 000 F (1ste reis) of 5 000 F (2e reis) op postrekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout. De inschrijving wordt afgesloten eind november 1988.

Tot slot enkele bijzondere van de 275 Tunesische vogelsoorten: Marmereend, Witkopeend, Arendbuizerd, Lammergier, Steppenkiekendief, Lannervalk, Barbarijse Valk, Roodpootvalk, Barbarijse Patrijs, Kraanvogel, Purperkoet, Poelruiter, Griel, Vorkstaartplevier, Renvogel, Zwartkopmeeuw, Audouins Meeuw, Dunbekmeeuw, Reuzenster, Grote Stern, Witvleugelstern, Witwangstern, Senegal Zandhoen, Kroonzandhoen, Witbuikzandhoen, Zwartbuikzandhoen, Palmtoetel, Kuifkoekoek, Moorse Nachtzwaluw, Egyptische Nachtzwaluw, Huisgierzwaluw, Groene Bijeneter, Levallant's Specht, Diksnavelleeuwerik, Kleine Kortteenleeuwerik, Woestijnleeuwerik, Rosse Woestijnleeuwerik, Duponts Leeuwerik, Witbandleeuwerik, Temmincks Strandleeuwerik, Grauwe Buulbuul, Zwartkruijsjag, Maquiszanger, Woestijngrasmus, Atlasgrasmus, Rosse Waaiersstaart, Woestijntapuit, Rouwtapuit, Roodstuitapuit, Witkruintapuit, Diadeemroodstaart, Goudgele Spotlijstertimalie, Gestreepte Gors, Woestijnvink, Woestijnmus en Bruinnekraai. Voor de ornithologen dus meer dan mogelijkheden genoeg.

Reisleider: H. Franckx.

WERK OP DE PLANK

EEN NIEUWE HYLA-BROCHURE.

Veedrinkpoelen, meer dan drinken alleen.

Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van de Wielewaal heeft een steengoede brochure samengesteld over veedrinkpoelen. Drinkpoelen zijn zeer belangrijk als voortplantingsplaats voor kikkers, padden en watersalamanders. In de brochure komen dan ook enkele amfibieën aan bod die veedrinkpoelen als voortplantingsplaats gebruiken. Zo worden bijvoorbeeld beheersmaatregelen voor het behoud van Boomkikker, Vroedmeesterpad en Kamsalamander uitvoerig besproken. Behoud, herstel en aanleg van nieuwe poelen, kortom een volledige brochure die tot het beste behoort dat tot nog toe over dit onderwerp is gepubliceerd.

Veedrinkpoelen, meer dan drinken alleen. Te bestellen bij de Wielewaalcentrale of Hyla-secretariaat, p/a A. Van Hecke, Eglantierlaan 49, 2630 Aartselaar. Kostprijs 70 F, verzendingskosten inbegrepen.

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

NIEUWE AANKOOP IN DE RIETBEEMD TE TWEE-AKREN

Op maandag, 18 juli j.l., tekende het Dagelijks Bestuur op de studie van notaris J.P. Velge te Brussel de akte tot aankoop van 2 percelen weide in de gemeente Lessines (ex Deux-Acres).

Het eerste perceel is gelegen ter plaatse genaamd "Ferme de la Baraque", thans bekend ten kadaster wijk B nr. 353/B en groot 1 ha 01 a 75 ca.

Het tweede is gelegen ter plaatse "Prés Rosières", thans bekend ten kadaster wijk B nr. 438/B en groot 34 a 92 ca.

De pachter van beide percelen, dhr. D. Bruyneel van Geraardsbergen, deed afstand van zijn recht tot voorkoop, recht van overdracht en pacht. Beide gronden werden gekocht voor 180.000 F., de kosten bedroegen 42.000 F., dus samen 222.000 F. De afdeling stond in voor de twee derden van de prijs.

De raad van beheer wenst het bestuur en de leden van afdeling Ninove-Geraardsbergen, evenals de conservators G. Merlevede en W. Van der Meulen geluk met deze nieuwe aanwinst in dit prachtige natuurgebied.

H. Franckx, voorzitter

ENQUETE ORCHIDEËN

Omwille van hun zeldzaamheid, fraaie kleuren en vormen genieten orchideeën reeds lang relatief veel aandacht bij het gewone publiek en in het bijzonder bij natuurgebeheerders. Meestal weet een terreinbeheerder zeer goed welke soorten orchideeën in zijn reservaat groeien. Vaak heeft hij of zij ook informatie over de jaarlijkse aantallen waarmee deze soorten optreden en over de invloed van diverse milieufactoren hierop.

Vrij algemeen wordt ook aanvaard dat een "goed" terreinbeheer ook goed is voor de vestiging, handhaving of uitbreiding van orchideeënsoorten. Omgekeerd worden de aanwezigheid en de uitbreiding van orchideeën ook veelal beschouwd als een indicatie voor goed vegetatiebeheer.

Om deze veronderstelde relatie op zijn geldigheid te toetsen en tevens om voor het eerst een globaal overzicht te krijgen van de soorten orchideeën en hun aantallen binnen natuurgebieden en natuurreservaten in Vlaanderen, zouden wij willen beroep doen op de medewerking van de conservators en andere beheerders van natuurterreinen.

De op die manier verkregen gegevens zullen worden samengevoegd tot een overzicht, echter zonder de individuele gegevens openbaar te maken. Door onderlinge vergelijking in relatie tot terrein- en beheersgegevens zal gepoogd worden verbanden op te sporen. Uiteindelijk lukt het wellicht om ten aanzien van orchideeënpopulaties meer onderbouwde beheersadviezen te formuleren. Iedere medewerker zal op de hoogte gebracht worden van de bekomen resultaten.

Het is de bedoeling dat het onderzoek nog dit jaar opgestart wordt, en dat in een eerste fase, met terugwerkende kracht, alle bestaande, her en der verspreide losse gegevens bijeengebracht worden. Indien het aantal toegestuurde gegevens en de kwaliteit ervan het toelaten, zal een eerste samenvatting van de resultaten gebracht worden ter gelegenheid van een symposium gewijd aan Europese orchideeën (1989). Het is niet de bedoeling dat het onderzoek hierbij zou stoppen. Het is onze hoop dat het gebruik van de speciale formulieren de terreinbeheerders er zal toe aanzetten op meer gedetailleerde, nauwkeurigere wijze het verloop van hun orchideeënpopulaties te volgen. De uitwerking van deze meer gericht verzamelde gegevens kan in een tweede fase gebeuren.

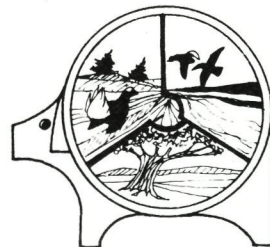
De enquêteformulieren kunnen bekomen worden bij Martin Hermy, Instituut voor Natuurbehoud, Kiewitdreef 3, 3500 Hasselt, tel. 011/21 01 10.

Ingevulde formulieren worden ingewacht op bovenstaand adres, of bij L. Vanhecke, Nationale Plantentuin van België, Domein van Bouchout, 1860 Meise, tel. 02/269 39 05.

Alle gegevens zijn welkom, ook de meest fragmentaire!

L. Vanhecke

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen

NOORDLIMBURGS RESERVATENFONDS

P. Alaerts, Lommel	4.000 F.	J. Henderickx, Mol	6.100 F.
H. Biddeloo, Lommel	2.000 F.	A. Mertens, Overpelt	18.000 F.
H. Cuyvers, Neerpelt	2.000 F.	R. Poorters, Overpelt	4.000 F.
F. Dingenen, Lommel	2.000 F.	J. Scheepens, Lommel	2.000 F.
M. Emmers, Lommel	2.000 F.	G. Schildermans, Overpelt	2.000 F.
A. Geypen, Lommel	2.000 F.	L. Simons, Lommel	2.000 F.
		A. Van Bun, Lommel	2.000 F.
		P. Van Dael, Overpelt	3.900 F.

Rekeningnr. 000-0879554-55, Noordlimburgs reservatenfonds, Lariendijkweg 50, 2400 Mol.

RESERVATENFONDS DE RIETBEEMD

W. Bracquene, Zarlardinghe	20.000 F.	L. Van Schoors, Geraardsbergen	2.000 F.
F. Van Damme, Geraardsbergen	1.000 F.	F. Paeleman, Geraardsbergen	2.000 F.
H. Van Nieuwenhove, Geraardsbergen	1.000 F.	E. Cosyns, Appelterre	10.000 F.
J. Van der Heyden, Lierde	2.000 F.	A. Prove, Galmaarden	2.000 F.
L. Agneessens, Geraardsbergen	2.000 F.	L. Van der Trappen, Geraardsbergen	5.000 F.
M. Van Liefveringe, Geraardsbergen	2.000 F.	Anoniem	40.000 F.

Rekeningnr. 443-1641921-11, Reservatenfonds de Rietbeemd, 7870 Twee Akren.

RESERVATENFONDS NETE EN AA (Zammelsbroek en Neerhelst)

Van 1 tot 999 F.

A. Wuyts (Mortsel), F. Devos (Torhout), L. Verhaeghe (Ieper), Doms-Swinnen (Geel), J.P. Tijsbaert (Brugge), C. De Caluwe (Halle), K. Leysen (Tessenderlo), P. Van Den Bremt (Aalst), J. Volders (Geel), F. Geukens (Herenthout), M. Van Springel (Geel), L. Verwing (Eindhout), A. Spornol (Geel).

Van 1000 tot 4999 F.

P. Thielemans (Grobbendonk), H. De Krock (Geel), L. T'Seyen (Laakdal), M. Van Hirtum (Veerle), W. Vanberghen (Noorderwijk), U. Watjen (Geel), E. Lambrechts (Lier), L. Maes (Geel), J. Belmans (Geel), M. De Beusscher (Duffel), J. Brabants (Eindhout), L. Van Dingenen (Laakdal), Krea PVBA (Geel), W. Van Spaendonk (Lier), T. Van Reusel (Bouwel), Vrije Basisschool (Herselt), H. Gielen (Wemmel), J. Bal (Herentals), G. Driesen (Herenthout), E. Clijmans-Schellekens (Gierle), M. Vermijlen (Nijlen), J. Drybooms (Vorselaar), E. Verboven (Mortsel), W. Debaere (Lille), L. Van Dun (Bouwel), F. Vercammen (Herentals), O. Willaert (Adinkerke), F. Emmerechts (Geel), M. Deckers (Geel), J. Vanreusel (Herentals), Natuurwerkgroep Lille

Van 5.000 totF.

M. Van Haelst (Veerle), J. Wouters (Geel), H. Berghmans (Laakdal)	
Natuurvereniging Laakdal	80.000 F.
St. Aloysiuscollege Geel	20.000 F.
Wielewaalafd. Turnhout	10.000 F.
Wielewaalafd. Kievit	5.000 F.
Wielewaalafd. Antwerpen-Zuid	10.000 F.

Rekeningnr. 001-1693494-47 van Wielewaalafd. Nete & Aa, p/a Jodenstraat 30, 2270 Herenthout.

ACTIVITEITEN

- v - = vertrek

- l - = leiding

SEPTEMBER

- m - = mee te brengen

- e - = einde

- b - = begin

- 3 - Lier.** Beheerswerken in de Steenbeemden: uithalen van wilgenstronken. - v - 9 u. en 14 u. aan het badhuis Emblem, Kesselsesteenweg. - l - M. Vermeylen. - m - laarzen.
- 3 - Netevallei.** Natuurbeheerswerken in reservaat Het Goor te Westmeerbeek: maaien en plaggen. - v - 8 u. kerk Westmeerbeek. - m - laarzen. - e - 12 u.
- 3 - Rupelstreek.** Bazel: Planten en hun familie. - v - 9 u., trib. Boom F.C. - l - J. Moens. - m - loep, plantengids, verrekijker, eten en drinken voor 's middags, laarzen. - e - 17 u.
- 4 - Antwerpen-Centrum.** Wandeling door het St.-Annabos naar de Blokkersdijk. - v - Noorse kerk, Grote Tunnelplaats te Antwerpen om 13.30 u. - l - R. Huysmans en J. Vennekens.
- 4 - Denderland.** Werkgroep Botanica: inventarisatie hok D3 37 44, Porrebeek-Schoonaarde. - v - 8.30 u. Square J. Geerinck (aan St.-Annakerk) te Aalst. - l - P. Van den Bremt en L. Annaert. - m - loep, flora's laarzen.
- 4 - Gent.** Paddestoelentocht in het Gentbos te Bottelare. - v - 14.30 u. kerk van Merelbeke Centrum. - l - E. Van Renterghem.
- 4 - Lier.** Uitstap naar Doel en het Verdrongen Land van Saeftinghe. - v - 8.30 u., station Lier. - l - F. Garcia en plaatselijke gids. - m - laarzen en verrekijker, knapzak. Geen toegang voor kinderen onder de 12 jaar.
- 4 - Nete en Aa.** Initiatie in het determineren van roofvogels aan het Zwart-Kot te Mol-Postel. In samenwerking met Wielewaalafd. Mol. - v - 7.30 u. De Lindekens te Bouwel, 7.40 u. Herentals Klein Sas. - m - zitstoeltje, telescoop. - e - naar keuze, 's middags of 's avonds.
- 4 - Westkust.** Tuinfeest - v - 12.30 u. Fluithoek, Koksijde - dorp. (Parkeren aan de kerk). Prijs 400 F. P.C.R. 000-0147711-77 R. Billiau, Westhoeklaan, 13, 8470 De Panne. - m - eetgerief.
- 4 - Zuid-Limburg.** Huifkarrentocht langs de mooiste gebieden en kastelen van eigen streek - met barbecue. - v - 9 u. De Kimpel te Bilzen. - l - J. Castro.
- 7 - Leuven.** Bestuursvergadering t.h.v. Blockx Langeveld 233, 3201 Holsbeek. - b - 20 u.
- 10 - Studiedag Ornithologische Seizoenoverzichten te Gent.** Samenkomst om 10 u. in de K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent. Alle belangstellenden zijn hierop hartelijk uitgenodigd.
- 10 - Gent.** PWG streptocht in hok C2 5841 te Lovendegem. - v - 14 u. Kerk van Lovendegem.
- 10 - Lier.** PWG Goor - Westmeerbeek inventarisatie hok D5 1634. - v - 8 u. station Lier. - l - A. De Jonghe. - m - laarzen, loep, flora, knapzak. - e - 17.30 u. Goor.
- 10 - Waregem.** Plantentocht in de omgeving van Ruien: "Flora van de oude Scheldearmen". - v - 14 u. Kerk Ruien. - l - K. De Waele. - m - alle mogelijke flora's. - e - 17 u. Kerk Ruien.
- 10 - 11 - Leuven.** Zeevogels e.a. te Cap Gris Nez. Al naargelang het aantal en/of de wensen van de deelnemers logeren we in een bunker, een tent of in een hotel(letje). Verwittigen voor 1 september. (016/238184). - v - 7.30 u. Leuven Station - l - H. Blockx.
- 11 - Brugge.** Bustocht naar het Verdrongen land van Saeftinghe. Prijs: volwassenen: 400 F. - studenten en kinderen: 300 F. Inschrijven door storting v/d busprijs op rek. nr. 380-0806321-31 van Wielewaal afd. Brugge p.a. Bessendreef 7, 8021 Zedelgem. - v - 8 u. te Brugge - station. - l - plaatselijke gids. - e - ca. 19 u. Brugge.
- 11 - Denderland.** Slakkentocht in Vlassenbroek (met CVN) - v - 14.30 u. kerkje Vlassenbroek. - l - M. Keppens. - m - kijker, loep, laarzen. - e - 17 u.
- 11 - Gent.** Dagtocht op zoek naar trekkende watervogels tussen het Zwin en Breskens. - v - 8.30 u. Schoolmuseum op het St. Pietersplein. - l - K. Van Beirs. - m - picknick, kijkers, telescopen.
- 11 - Groot Beveren.** Onderhoudswerken aan de vleermuizenkelder. - v - 10 u. hoofdingang Hof ter Saksen te Beveren. - l - J. Van Bogaert. - m - (gelegenheid om boterhammen 's middags op te eten).
- 11 - Kortrijk.** Namiddagtocht in de streek van Doornik. - v - 13.30 u. op de Veemarkt. - l - D. Dubois en F. Deckers.
- 11 - Kregenland.** Halve dagtocht te Assenede. - v - 8 u. Markt Assenede. - l - I. Lammens. - e - ca. 12 u.
- 11 - Mandelstreek.** Uitstap naar het Drongengoed te Ursel. - v - 9 u. Polenplein te Roeselare.
- 11 - Nete en Aa.** Gezinstocht met Pannekoeken bak. - v - 14 u. - Herentalse Wandelclub - Watervoort te Herentals. - l - Wielewaalgids.
- 11 - Ninove-Geraardsbergen.** Natuurexcursie te Pollare (Ninove). - v - 14.30 u. aan de ex-zagerij HOKIPAL Pollaredorp te Pollare. - l - H. De Kegel. - e - 17 u.
- 11 - Noorderkempen.** Voormiddagtocht naar Westkapelle (Zeevogeltrek). - v - 6 u. Essen - Kerk (eigen wagens). - l - F. Broos. - e - 12 u. Westkapelle.
- 11 - De Stern.** Wandeling door het Hospicebos te Nazareth. - v - 9 u. ingang militair domein te Nazareth. - l - J. De Meester. - e - ca. 12 u.

ACTIVITEITEN

ACTIVITEITEN

- 11 - Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Uitstap naar de Kreekrak en omgeving. Met eigen wagens. - **v** - 8.45 u. kerk 's Gravenwezel. - **I** - M. Couwels.
- 11 - Waregem.** Insektenwandeling rond de zavelput te Beveren Leie (bestuderen van waterinsekten). - **v** - 14 u. kerk Beveren - Leie of 13.45 u. parking cultureel centrum te Waregem. - **I** - B. Goethals en G. Achtergael. - **m** - Insektingidsen, tabellen en schepnet. - **e** - ca. 17 u.
- 11 - Zuid-Limburg.** Gezinswandeling in de vallei van de Ziepbeek (Rekem) - **v** - 14 u. - parking v/h natuureservaat. - **I** - J. Gabriëls en J. Vangronsveld.
- 16 t/m 22 - Denderland.** Deelname aan Milieubeurs "Anders werken, leven en kopen" te Aalst. Telkens van 9.30 u. tot 21 u. Toegang 50 F. Dagelijks spreekbeurten en/of dia- of filmprojecties. Inlichtingen: 053/77 11 11 (toestel 253).
- 17 - Gent.** Paddestoelentocht in het Leen te Eeklo. - **v** - 14 u. Schoolmuseum op het St. Pietersplein of 14.30 u. op de parking van het Leen. - **I** - E. Van Renterghem.
- 17 - N.W. Botanie.** De Langdonken: Schraalgraslanden, moerassige stukjes, heide. - **v** - kerk Herselt. - **I** - B. Van Dijk en M. Leten. - **m** - Laarzen, loep, flora's.
- 17 - Turnhout.** Beheerswerken in het Frans Segersnatuureservaat i.s.m. de Jeugdgraad van de Stad Turnhout. - **v** - 8 u. op brug van de E34 aan de Philipsfabrieken te Turnhout. - **I** - R. De Prins en J. Lauwers. - **m** - kruiwagen, riek, rijf. - **e** - 17 u.
- 17 - 18 - 's Heerenbosch.** Wij nemen deel aan het cultureel week-end. Wij bouwen een thematentoonstelling uit Beeldende Kunstenaars - Vlassenbroek. Verkoop der werken ten gunste van aankoop natuureservaat - uitbreiding. Plaats: zaal Menton.
- 18 - Antwerpen-Centrum.** Met eigen wagens naar Westkapellen en de omgeving van het Veers meer. - **v** - 9 u. Grens te Putte. - **I** - R. Huysmans. - **m** - Picknick.
- 18 - Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie hok D4 32 34, Lindeken - Station Heizijde Lebbeke. - **v** - 8.30 u. Square J. Geerinck (aan St.-Annakerk) te Aalst. - **I** - P. Van den Bremt en L. Annaert. - **m** - loep, flora's, laarzen. - **e** - 12.30 u.
- 18 - Denderland.** Deelname aan de 35ste Nationale Natuurbeschermingsdag. - **v** - 9.30 u. bij de Abdij "Rood Klooster" (Zoniënwood).
- 18 - Gent.** Deelname aan de Nationale Natuurbeschermingsdag. - **v** - 8.30 u. aan het schoolmuseum op het St. Pietersplein. - **m** - Picknick.
- 18 - Beerse.** Beheerswerken in de Schrieken i.s.m. Scouts Beerse. - **v** - 9 u. Vito (Beerse). - **I** - J. Joris. - **m** - riek, rijf en eventueel laarzen. - **e** - 16 u.
- 18 - Klein-Brabant.** Bezoek aan het Hof ter Zielbeek en de Polder van Bree te Ruisbroek. - **v** - 14 u. Station Ruisbroek. - **I** - R. Segers.
- 18 - Kortrijk.** Nationale Natuurbeschermingsdag.
- 18 - Rupelstreek.** Nationale natuurbeschermingsdag. - **v** - zie Wielewaal mei 1988.
- 18 - Scheldeland.** Bustocht naar de Hoge Veluwe. Inschrijven door storting op nr. 001-1264471-55 van Wielewaal Scheldeland Dorp 12/6 Schellebelle. 330 F. voor leden - 380 F. niet-leden - 1 000 F. voor gezinnen van leden met 3 of meer personen. - **v** - 6.45 u. kerk Serskamp, 7 u. markt Wetteren. - **I** - R. Clinckspoor. - **m** - laarzen of goede wandelschoenen, picknick.
- 22 - Brugge.** Studie-avond met dia-voordracht door F. De Scheemaeker. Thema: Het determineren van zeldzame vogelsoorten en info rond het samenstellen van het Veldornithologisch Jaarboek. - **b** - Chalet Retorica St.-Michiels
- 23 - Noorderkempen.** Kwisavond. - **b** - 20 u. Gildenhuis te Essen. - **I** - J. Pinseel.
- 24 - Gent.** PWG Streptocht in hok C2 58 11 aan de oevers van het Schipdonkkanaal. - **v** - 14 u. kerk van Zomergem.
- 24 - Turnhout.** Beheerswerken in het Frans Segersnatuureservaat, zie ook 17 september.
- 24 - 25 - Groot-Beveren.** Ter gelegenheid van de opendeurdag Linkeroever natuurwandelingen. - **v** - 10 en 14 u. aan Fort Liefkenshoek te Kallo-Beveren, duur van de wandeling 2 uur. - **I** - Van den Eeckhout. - **m** - stevige schoenen.
- 24 - Lier.** PWG Ciergnon inventarisatie hok J6 12 23. - **v** - 7 u. station Lier. - **I** - A. De Jonghe. - **m** - laarzen, loep, knapzak, flora. - **e** - 17.30 u. ter plaatse.
- 24 - 25 - Merelbeke.** 2-daagse naar Heure-en-Famenne voor de late zomerbloeijs, de eerste paddestoelen en de zangvogels. - **v** - 7 u. Merelbeke - Centrum. - **I** - G. De Meulemeester. - **m** - laarzen, gidsen, verrekijker. Inschrijving door storting van 1 200 F. op rek. nr. 442-1014181-76 van Fr. De Sutter.
- 24 - 25 - Nete en Aa.** Beheerswerken orchideëenweide Neerhelst. - **v** - 8.30 u. De Lindekens te Bouwel. 8.45 u. Parking Klein Sas Herentals, 9 u. en 13.30 u. kerk St. Jozef Olen. - **m** - zeis, hooihark, hooivork.
- 25 - Brugge.** Studie van de zeetrek aan Cap Gris Nez. - **v** - 6 u. station Brugge - eigen wagen. - **I** - F. De Scheemaeker. - **m** - kijker, telescoop, Frans geld, excursiekledij.
- 25 - Denderland.** Bezoek aan een ringinstallatie te Uitbergen. - **v** - 8 u. kerk Uitbergen. - **I** - W. Roggeman, hoofd Belgisch Ringwerk. - **m** - laarzen, kijker. - **e** - 11 u.

ACTIVITEITEN

ACTIVITEITEN

- 25 - Hageland - Zuiderkempen.** 1ste natuurzoektocht te Engsbergen. voor meer inlichtingen tel.: 013/66 46 18.
- 25 - Kortrijk.** Westerschelde (dagtocht) - **v** - 8 u. Veemarkt, Kortrijk. - **I** - Y. Feryn.
- 25 - Land van Waas-Zuid.** Wandeling in de vallei van het Groot-Schijn (bedreigd natuurgebied). - **v** - 13.30 u. aan Stadhuis van Sint-Niklaas, 14.30 u. aan de ingang van het gemeentepark te Schilde.
- 25 - Lier.** Beheerswerken in de Hoodonkse Beemden, Zoersel. - **v** - 9 u. station Lier. - **I** - Y. Peeters. - **m** - laarzen. - **e** - 12 u. Zoersel.
- 25 - Mechelen.** Wandeling en observatie in de stad Mechelen. - **v** - 14 u. O.L. Vrouwekerk te Mechelen. - **I** - G. Jans. - **e** - 17 u. O.L. Vrouwekerk.
- 25 - Ninove - Geraarsbergen.** Natuurexcursie in Raspaillebos met als thema "zaadverspreiding". - **v** - 14.30 u. café "Uitkijktoren" te Galmaarden (Bosberg). - **I** - H. De Kegel. - **e** - 17 u.
- 25 - Waregem.** Busreis naar de Ardennen (Herbeumont). We maken 2 wandelingen langs de oevers van de Semois. prijs: 400 F. volw., 350 F. voor kind. tot 12 jaar. - **v** - 5.30 u. stipt parking Cultuurcentrum Waregem. - **I** - G. Delsoir. - **m** - picknick, vogel- en plantengids, (laarzen of stevig schoeisel). - **e** - 21 u. C.C. Waregem.
- 25 - Westkust.** IJzermonding. - **v** - 14 u. Albert I-monument, Nieuwpoort. - **I** - P. Dewulf. - **m** - kijker en laarzen.
- 30 - De Stern.** Plantenwerkgroep. - **v** - 19 u. kerk Zevegem. - **I** - W. De Meester.

OKTOBER

- 1 - N.W. Botanie.** Najaarsflora. - **v** - 9 u. kerk Niverlée. - **I** - K. De Waele. - **m** - laarzen, loep, flora's.
- 1 - Turnhout.** Diavoordracht: Kreta: orchideënenparadijs in de Middellandse Zee door D. Geysels en L. Van Gompel. - **b** - 20 u. Wielewaalhuis te Turnhout.
- 2 - Brugge.** Trein - Tram - Busdag: naar de Kalmthoutse Heide. - **v** - 7.45 u. station - Brugge: De trein vertrekt om 8.02 u.! In groep aan de gunstarief van de TTB-dag. - **I** - G. Orbie en Gids van ter plekke. - **m** - picknick, excursiekledij, gidsen, verre kijker. - **e** - 18.40 u. of 19.40 u. Brugge.
- 2 - Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie hok D4 41 13. Kruisabeel - Moorsel - Wieze. - **v** - 8.30 u. Square J. Geerinck (aan St.-Annakerk) te Aalst. - **I** - P. Van den Bremt en L. Annaert. - **m** - loep, flora's, laarzen. - **e** - 12.30 u.
- 2 - Denderland.** Honegem - wandeling (pas geklasseerd gebied). - **v** - 14.30 u. Kasteel Terlinden te Aalst, (kruispunt Boudewijnlaan en Gentsesteenweg) - **I** - M. De Wolf, bioloog. - **m** - laarzen, kijker. - **e** - 17.30 u.
- 2 - Fruitstreek** Vruchtenexcursie. - **v** - 14 u. Stadhuis St.-Truiden. - **I** - A. Verheyden.
- 2 - Gent.** Voormiddagtocht naar het Canisvlief, een kreek-reservaat juist boven Zelzate. - **v** - 9 u. Schoolmuseum, St -Pietersplein. - **I** - J. Van den Steen. - **m** - kijkers, telescopen.
- 2 - Klein-Brabant.** Dagtocht naar natuurgebieden in het Mechelse. - **I** - info: 03/883 72 86.
- 2 - Kreekenland.** Halve dagtocht naar het Leen te Eeklo. - **v** - 8 u. markt Assenede. - **I** - W. Hamelinck. - **e** - ca. 12 u.
- 2 - Mechelen.** Paddestoelentocht. - **v** - 8.30 u. Stationstraat, Mechelen. - **I** - Dr. Van De Put. - **e** - 12.30 u. Stationstraat.
- 2 - Turnhout-VWG.** trekteldag in Tikkebroeken. - **v** - 7 u. Gemeentehuis, Turnhout. - **m** - Verrekijker. - **e** - 12 u..
- 4 - Netevallei.** Neteling. Maandelijkse dia- en praatavond. - **b** - 20 u. Lokaal Leopoldlei 81 (oude jongensschool) te Hallaar.
- 6 - Netevallei.** Paddestoelenwandeling in de Herebossen te Hulshout. - **v** - 13.30 u. Autoparking Pallieterhoeve (Mac-Adam). - **I** - D. Van Tricht. - **m** - laarzen, paddestoelengids. - **e** - 16.30 u. autoparking.
- 7 - Groot-Beveren.** Minicursus: Wat je moet weten in verband met wandelen in de natuur. - **b** - 19.30 u. Oud-Gemeentehuis te Melsele (max: 25 personen. Tel: 03/775 34 18). - **I** - C. De Buyser.
- 8 - Lier.** Uitstap naar de Elzen en de Bogaertse heide. - **v** - 13.45 u. station Lier, 14 u. kerk Kessel. - **I** - m. Voorspoels. - **m** - stevig wandelschoeisel. - **e** - 17 u.
- 8 - Mechelen.** Vogeltrektellingen in de duinen. - **v** - Stationstraat 64, 2800 Mechelen. - **I** - W. Beullens.
- 8 - 9 - Noorderkempen.** Tweedaagse tocht naar Cap Griz Nez (Fr). - **v** - 3 u. Essen - kerk. - **I** - F. Broos. - **m** - Frans geld (hotel-restaurânt)
- 8 - Turnhout.** Beheerswerken 't Spoorlijntje - berkentrekken. - **v** - 14 u. kruispunt Weelde - Statie. - **I** - 18 u. - **m** - werkhandschoenen. - **e** - G. Loos en L. Van Gompel.
- 8 - 9 - 10 en 14 - 15 - 16 - Waregem.** Wielewaalstand op de Handelsbeurs te Waregem. Inlichtingen: Delmulle L. 056/600 774.
- 9 - Antwerpen-Centrum.** Met eigen wagens naar de omgeving van de Kreekraksluizen en van het markizaat. - **v** - 9 u. Grens te Putte. - **I** - L. Vergaelen. - **m** - picknick.
- 9 - Gent.** Paddestoelentocht in de sparbossen te Nazareth. - **v** - 14 u. kerk Zwijnaarde. - **I** - F. Van Renterghem.
- 9 - Land van Waas-Zuid.** 1ste Herfstwandeling: 't Hol te Kemzeke. - **v** - 13.30 u. Stadhuis St.-Niklaas, 14 u. aan kerk van St.-Gillis-Waas.

ACTIVITEITEN

ACTIVITEITEN

- 9 - 's Heerenbosch.** Busuittap naar vallei van de Holzwareche. - v - 6.30 u. Buggenhout - station. - m - picknick, laarzen. - e - 21 u.
- 9 - Westkust.** Strandwandeling te De Panne (Provinciale dag). - v - 14 u. Koningsplein, De Panne. - l - R. Billiau.
- 9 - Zuid-Limburg.** Herfstwandeling in de Keha (overgangsgebied: Kempen - Haspengouw). - l - G. Thoonen en J. Vandormael. - v - 14 u. kerk Munsterbilzen.
- 14 - Kortrijk.** Trektelweekend aan Cap Griz Nez. Inschrijving en verdere details bij Vandompe F. Steenovenstraat 50, 8720 Kuurne.
- 15 - N.W. Botanie.** Leuven, Stadsinventarisatie. - v - GB van Leuven op de ring. - l - J. Monssens. - m - loep, flora's. - e - ca. 17 u.
- 15 - Nete en Aa.** Dagtocht met eigen wagens naar de Maasvlakte (Nederland). - v - 6.30 u. parking Klein Sas te Herntals, 7 u. kerk v. Lille. - l - W. Debaere. - m - knapzak, drank, warme kledij, telescoop aanbevolen.
- 16 - Brechtse heide i.s.m. Voorkempen.** Paddestoelenuittap naar Blommerschot. - v - 9.30 u. Gemeentehuis Schilde, 9.50 u. Dorpsplein Zoersel. - l - J. Schavey.
- 16 - Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie hok E3 28 41, Pamelse meersen - Roosdaal. - v - 8.30 u. Square J. Geerinck (aan St.-Annakerk) te Aalst. - l - P. Van den Bremt en I. Annaert. - m - loep, flora's, kijker, laarzen. - e - 12.30 u.
- 16 - Fruitstreek.** Paddenstoelenexcursie aan de Herk. - v - 14 u. Parking Paral en Alk te Alken. I.s.m. Natuur en landschap Alken.
- 16 - Groot-Beveren.** Herfstwandeling in het Hof ter Saksen te Beveren. - v - 14 u. hoofdingang. - l - C. De Buyzer. - e - 17 u.
- 16 - Merelbeke.** Halve daguittap in Zeeuws-Vlaanderen. - v - 8 u. Merelbeke-Centrum. - l - G. De Meulemeester. - m - laarzen, vogelgids, verrekijker.
- 16 - Ninove-Geraardsbergen.** Paddestoelentocht in Neigembos. - v - 14.30 u. kapel van Bevingen, aan de ingang van Neigembos. - l - H. De Kegel. - e - 17 u.
- 16 - Rupelstreek.** Hallerbos - Paddestoelen. - v - 9 u. trib Boom FC. - l - J. Poeck. - m - Paddestoelengids, loep, eten en drinken. - e - 17 u.
- 16 - De Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Zevegem. - v - 9 u. - l - W. Galle. - e - ca. 12 u.
- 16 - Waregem.** Paddenstoelenwandeling in het bos ter Rijt te Schorisse. "In het land van kabouters en feëen op zoek naar paddestoelen". - v - 14 u. Cultuurcentrum Waregem. - l - L. Kinds. - m - Paddenstoelengids, loep, laarzen. - e - 18 u.
- 16 - Westkust.** Paddestoelentocht te De Panne. - v - 14 u. Koningsplein De Panne. - l - R. Billiau. - m - laarzen.
- 17 - 's Heerenbosch.** Paddestoelenwandeling Buggenhout-bos. - v - 14 u. boskapel.
- 20 - Netevallei.** Averegtenwandeling. Maandelijks wandeling in de Averegten te hallaar. - v - 10 u. Grote parking, Boonmarkt. - l - D. Van Tricht. - m - laarzen, verrekijker. - e - 11.45 u.
- 21 - Kregenland.** Fauna en Flora in Californië door J. De Meester. - b - 20 u. Het landbouwershuis, markt Assenede.
- 22 - Lier.** PWG Duffel Kliniek en omgeving en omgeving en Spoorlijn. Inventarisatie hof C4 58 33. - v - 8 u. station Lier, 8.20 u. St.-Martinus kerk Duffel. - l - A. De Jonghe. - m - flora, loep. - e - 12.30 u. Duffel.
- 22 - Mechelen.** Alpenflora, L. Van Dievel. - b - 20 u. Generale bank - zetel Mechelen - van Benedenlaan.
- 23 - Gent.** Paddestoelentocht in het Drongengood te Ussel, een prachtig loofbos. - v - 13.30 u. Schoolmuseum, St. Pietersplein, Gent. - l - E. Van Renterghem.
- 23 - Groot-Beveren.** Dagtocht naar het Zwin en de Zwinbosjes. - v - 7.30 u. Markt te Beveren. - l - H. Van den Eeckhout. - m - laarzen, eten en drank, verrekijker.
- 23 - Hageland-Zuiderkempen.** Daguitstap met eigen wagen. Herfstwandeling in de Condroz, vallei van de Amblève. - v - 8 u. Abdij Averbode. - l - J. Van Damme. - m - laarzen gewenst.
- 23 - Klein-Brabant.** Paddestoelentocht in Lippelobos. - v - 14 u. Kerk Lippelo. - l - Zwam - Leuven.
- 23 - Land van Waas-Zuid.** Jaarlijkse paddestoelentocht in de bossen van Clinge en Sint Jansteen (Nl.). - v - 13.30 u. Sint Niklaas (stadhuis), 14 u. kerk De Klinge (België). - l - J. Schavey, mycoloog.
- 23 - Lier.** Uitstap naar de Hoge Venen. - v - 8 u. station Lier. Voor meer info. tel. M. Vermeylen 03/481 94 79. - l - Y. Peeters.
- 23 - Turnhout-VWG.** Trekteldag in 't Blak (Beerse). - v - 7 u. Brug 6 (Beerse). - m - verrekijker. - e - 12 u.
- 23 - Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Herfstwandeling te Malmedy en omgeving. - v - 8 u. Toverfluit met mogelijkheid tot opstappen langs Turnhoutsebaan tot Wijnegem (plaats vermelden!). Prijs: 300 F. (200 F. jeugd) op PCR. 000-0148034-12 van Wielewaal Halle-Kempen vóór 16 oktober.
- 29 - Kortrijk.** Texelreis. Wie belangstelling heeft kan contact opnemen met D. Dubois - tel. 056/35 57 75.
- 29 - Mandelstreek.** Driedaagse busuittap naar Lac du Der. Inschrijven bij J. Jacques - tel. 051/20 44 89. Prijs 3.200 F alles inbegrepen. - v - 6 u. ten huize J. Jacques, Wijnendalestraat 188 te Roeselare. - l - L. Demarez.

ACTIVITEITEN

ACTIVITEITEN

- 30 - Antwerpen-Centrum.** Autocaruitstap voor herfstwandeling naar de Hoyoux in Modave en omgeving. - v - 8 u. Rooseveltplein te Antwerpen (hoek van Straelenstr.). - l - L. Vergaelen. - m - Picknick. Prijs: 450 F. - Inschrijven door storting op reknr. 000-0087473-76 van de Wielewaal te Merksem. Tel. M.A. Lambert 03/646 19 68.
- 30 - Gent.** Dagtocht naar Harchies voor de watervogels, 's namiddags het Bois de l'Ermitage voor paddestoelen. - v - 9 u. Schoolmuseum, St. Pietersplein. - l - D. Danhieux. - m - Picknick, kijkers, gidsen.
- 30 tot 1 nov. (3 dagen) Waregem.** WE in Leithum (Luxemburg). We overnachten in een kamphuis aldaar. Prijs: 500 F. Inlichtingen bij voorzitter T. De Muytere, tel. 056/60 59 42. - l - leden van het afdelingsbestuur.

NOVEMBER

- 5 - Gent.** Eerste werkdag op de spoorwegberm te Merelbeke (enkel voormiddag). - v - 9.30 u. kerk Merelbeke Flora. - l - E. Van Renterghem en D. Danhieux. - m - werkhandschoenen. - e - 12.30 u.
- 6 - Gent.** Deelname symposium nationaal congres te Dilbeek.

45ste WIELEWAALCONGRES

Zondag 6 november 1988 : symposium. Organisatie : Wielewaalafdeling Brussel.

Thema : NATUUR IN DE STAD.

Programma :

- 9.30 uur - 10.00 uur: ontvangst met koffie.
- 10.00 uur - 10.05 uur: verwelcoming door algemeen voorzitter Rik Franckx.
- 10.05 uur - 10.50 uur: Griet De Ridder: "De Warande van Tervuren als natuurgebied".
- 10.50 uur - 11.10 uur: pauze.
- 11.10 uur - 12.00 uur: Jef Longin: "Geologie in de stad". Sporen in bestrating en gevels van de Brusselse agglomeratie.
- 12.00 uur - 14.00 uur: middagmaal.
- 14.00 uur - 14.45 uur: Rik Devriese: "Sprinkhanen in de stad: een gevecht om een sprietje gras".
- 14.45 uur - 15.05 uur: pauze.
- 15.05 uur - 15.30 uur: Paul Herroelen: "Vogels in de stad".
- 15.30 uur - 15.50 uur: Janine Van Vesseem: "Broedbestand van de Fuut in Vlaanderen".
- 15.50 uur - 16.00 uur: nabeschouwingen en afscheid.

Tijdens de pauze en na het symposium kan de tentoonstelling over de Wolfspuiten, een natuurgebied in Dilbeek, bekeken worden. Ook de gebruikelijke boekenstand geeft u gelegenheid tot eventuele aankopen.

Praktische inlichtingen :

Plaats van gebeuren: de feestzaal van het Ontmoetingscentrum "De Westrand", Kamerijklaan in 1710 Dilbeek.

Het middagmaal wordt ter plaatse opgediend en bestaat uit tomatenroomsoep met broodje, koude schotel (4 soorten vlees en verscheidene groenten) met frietjes, gebakje. Men kan in dezelfde ruimte zonder bezwaar zijn eigen boterhammen opeten. Wie wenst het middagmaal te gebruiken gelieven de soms van 335 F. te storten op rek.nr. 068-2085846-82 van Wielewaalafdeling Brussel, Hockeylaan 22, 1710 Dilbeek. Te betalen vóór 27 oktober 1988.

Voor congresmap en koffie naar believen bij aankomst, wordt ter plaatse aan de deelnemers 100 F. gevraagd. Naast de feestzaal ligt de cafetaria, waar tijdens de pauze drank verkrijgbaar is.

Hoe bereikt men de "Westrand"? Komt u van buiten Brussel met de wagen en langs de ring, neem dan afrit 13, Dilbeek-Ninove, richting Dilbeek-Ninove. Bij de eerste verkeerslichten op de Ninofse Steenweg slaat u rechtsaf (Baron de Vironlaan). De Westrand wordt overal met verkeersborden aangeduid.

Neemt u de trein, stap dan uit in Brussel-Noord en neem op de ondergrondse stelplaats van de NMVB, Bus M (Moortebeek) om 9.00 uur. Stap uit aan het gemeentehuis van Dilbeek.

Voor nadere inlichtingen bel naar L. Mertens, tel. 02/524 28 52 na 19.00 uur.

ACTIVITEITEN

IN MEMORIAM MEVROUW JACQUES VAN ESBROECK

Barones Josette de Bonhome is maandag, 25 juli, op zestigjarige leeftijd overleden. Op donderdag, 28 juli, werd de rouwliturgie gehouden in de St. Lambrechtskerk van St.-Lambrechts-Woluwe. Een talrijke schare familieleden en vrienden, vooral leden van de Waalse ornithologische vereniging AVES, maar ook bestuursleden van andere verenigingen en organisaties woonde de plechtigheid bij.

Josette heeft maandenlang gestreden tegen een onverbiddelijke ziekte, die geen medelijden kende. Tot in de laatste dagen bleef zij moedig haar lot dragen, mede dank zij de steun van de vele vrienden, die zij zich in de natuurwereld had gemaakt.

Wat een mens in een leven betekend heeft, wordt vaak pas duidelijk na zijn overlijden. Gedurende meer dan twintig jaar heeft Josette samen met haar echtgenoot Jacques met doelmatigheid en toewijding de opvoedkundige dienst en het secretariaat van AVES verzorgd. Daar zij ook de leiding van uitstappen en buitenlandse reizen van AVES op zich namen en op natuurbeschermingsdagen en studiedagen de boekhandel en propagandastand van de vereniging bemanden, hoorden zij tot de meest bekende leidende figuren van onze Waalse zustervereniging. Ook op het jaarlijkse symposium en het vijftigjarig jubileum van De Wielewaal vertegenwoordigden zij AVES en waren hierdoor ook bij ons goede bekenden.

Josette was een innemende persoonlijkheid met een aristocratische, doch eenvoudige voornaamheid. Van in haar jeugd was ze geboeid door de natuur en door de vogels. Met al haar krachten heeft zij zich ingezet voor hun studie en bescherming. Haar activiteit oefende ze uit met de glimlach, maar niettemin met gezag. Zij geloofde rotsvast in de belangrijkheid van het werk dat zij deed en zij verdedigde haar zienswijze met de inzet van heel haar persoonlijkheid. Voor velen zal zij een onvervangbaar voorbeeld blijven.

Zij was zeer gelovig, had een bijzondere verering voor de H. Maagd en vroeg voor haar doodbrief volgende aanhef: "Heer, geef mij de kracht en de moed om te geloven, te hopen en te beminnen".

In naam van de leden van De Wielewaal bieden wij Jacques van Esbroeck onze oprechte gevoelens van deelneming aan en verhopende wij voor hem de nodige sterkte in deze moeilijke en pijnlijke dagen.

H. Franckx, voorzitter.

Goed om te weten

PROTESTWANDELING TEGEN DE VOGELVANGST

Losheim, zondag 2 oktober 1988 (Werelddierenbeschermingsdag)

Samenkomst aan de grensovergang (aan de B 265), knooppunt van de wegen naar Brussel, Luik, Aken, Düsseldorf, Keulen, Bonn, Koblenz en Trier.

Vertrek van de wandeling om 13 uur.

Verlenen hun medewerking:

- Belgisch Verbond voor Vogelbescherming (CCBV)
- AVES - Oostkantons
- Association Luxembourgeoise pour la Protection des Animaux
- en vele Duitse verenigingen

De Wielewaal steunt deze manifestatie en vraagt zijn leden hieraan talrijk deel te nemen.

Meer inlichtingen zijn te verkrijgen bij het CCBV, tel. 02/521 28 50.

STUDIEDAG : "DE HEIDE, EEN OUD LANDSCHAP MET TOEKOMST ?"

De heide is een begrip dat iedereen kent, maar dan vooral uit mooie liedjes. Alhoewel heide vereenzelvigd wordt met de Kempen, zullen vele jonge Kempenaars zich moeilijk kunnen voorstellen wat de heide ooit betekend heeft.

Sinds meerdere jaren bestudeert het Provinciaal Natuurcentrum de Limburgse heide als natuur- en cultuurverschijnsel. Rond het onderwerp "heide" is er ondertussen een waaier aan educatieve programma's opgezet met meerdaagse studieverblijven en open-ecologie-dagen voor individuen, ecologische dagprojecten voor groepen en publicaties. Hierbij denken we aan het Heidewerkboekje voor het Lager Onderwijs en het lees-en kijkboek "Heide in Limburg", uitgegeven bij Lannoo.

In het najaar (zaterdag 15 oktober) organiseert het Provinciaal Natuurcentrum een studiedag over de heide. Drie onderwerpen worden in de voormiddag verder uitgediept: het historisch-geografisch aspect, het hedendaags heidebeheer en het natuureducatieve aspect.

Naast beleids mensen en leerkrachten richten we ons dus ook naar natuurliefhebbers en heemkundigen. Na de middag volgt er een bezoek aan de "Vallei van Zijpbeek", een voor velen onbekend maar prachtig natuurgebied.

Vóór 1850 bestond 2/3 van de Limburgse Kempen uit onmetelijke heidevelden. Sindsdien werd de schoonheid en de eenzaamheid van de purperen heide veelvuldig geschilderd, beschreven en bezongen. Toch werd het heideareaal tot een fractie herleid.

De resultaten van een studie over de spectaculaire achteruitgang van dit landschapstype en hoe we het kunnen verklaren komen in een eerste voordracht aan bod. We zullen tevens aandacht besteden aan het uitzicht van de heide doorheen deze periode.

„Vallei van de Zijpbeek”; Uikhovenerbeek met gagelstruweel.

De bezembinder op de heide (Mechelen-aan-de-Maas; Schutterij)

Iedereen weet ook dat er op de heide moet gewerkt worden. Ondanks de vele particuliere initiatieven van natuurbeschermingsverenigingen is dit toch vooral een taak van de overheid. Het hedendaags heidebeheer in de grote staatsnatuurreservaten wordt dan ook toegelicht door ir. Martens van de houtvesterij Bree. Hij is o.a. beheerder van "Ten Haagdoornheide" waar sinds een paar jaar het beheer met grazers opgezet werd.

Als natuureducatieve instelling werkt het PNC nu reeds 3 jaar met groepen op de heide. De nadruk ligt op het observeren, het zoeken naar ecologische relaties en het aanleren van technieken en methodes. Tientallen groepen (hoofdzakelijk scholieren, maar ook studenten uit het hoger onderwijs en volwassenverenigingen) namen deel aan onze "ecologische dagprojecten" op de heide. Hierbij bestaat de keuze uit 10 onderwerpen. In een laatste uiteenzetting wordt de bedoeling van deze "ecologische dagprojecten" toegelicht; niet alleen theoretisch maar ook aan de hand van een concreet voorbeeld.

Plaats: Provinciaal Natuurcentrum te 3620 Rekem (Populierenlaan 30)

Datum: 15 oktober 1988

Studiedag: "De heide, een oud landschap met toekomst?"

Programma:

- 9.30 - 9.45: Inleiding
Député J. Dufaux
- 9.45 - 10.00: De heide, een landschap met mogelijkheden.
Ir. J. Geudens (diensthoofd PNC)
- 10.00 - 10.40: 200 jaar geschiedenis van de Limburgse heide.
Dr. L. Allemeersch (geograaf PNC)
- 10.40 - 11.10: Koffiepauze
- 11.10 - 11.50: Heidebeheer in Limburgse natuurreservaten
Ir. Martens (Dienst Groen, Waters en Bossen)
- 11.50 - 12.30: Inleidend landschapsonderzoek met groepen op de heide.
Dr. J. Stevens (bioloog PNC) en B. Vanderlee (regent PNC)
- 12.30 - 14.00: Middagpauze; mogelijkheid tot broodmaaltijd in Vakantiecentrum Ter Dennen

14.00 - 16.30: Terreinbezoek in de "Vallei van de Zijpbeek" met speciale aandacht voor beheer en educatieve initiatieven (o.l.v. medewerkers PNC)

16.30 - 17.00: Afronding met receptie

De deelname in de kosten bedraagt 250 F. (documentatiemap inbegrepen), te storten op postrekening 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30 te 3620 Rekem (tel. 011/71 44 44).

Een broodmaaltijd (100 F) kan ter plaatse bekomen en betaald worden, maar moet vooraf besteld worden.

TENTOONSTELLING: "VAKANTIE OF NOODZAAK?"

Vanaf 17 september 1988 tot 30 april 1989 organiseert Vogelwerkgroep "De Kempen" in samenwerking met Staatsbosbeheer een tentoonstelling over vogeltrek.

Doel van deze tentoonstelling is het geven van informatie over vogeltrek aan een breed publiek.

De tentoonstelling is te bezichtigen iedere zaterdag en zondag van 10.00 uur tot 16.00 uur, in de informatieschuur van Staatsbosbeheer (bij de ingang van Boswachterij Leende).

Naast de tentoonstelling zal er een doorlopende dia-serie over vogeltrek te zien zijn.

Tevens verschijnt er een boekje met daarin de onderwerpen welke op de tentoonstelling uiteengezet worden.

Vanaf de informatieschuur zullen er ook geleide excursies gehouden worden.

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot:

Vogelwerkgroep De Kempen

coördinator P. van Happen, Waardstraat 15 - Geldrop (Nederland) - tel. 003140 - 862739

FOTOWEDSTRIJD "AVES"

Ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan richt onze franstalige zustervereniging Aves een fotowedstrijd in die ook opengesteld is voor Wielewaalleden.

Vogels vormen het centrale thema van deze wedstrijd (Europese avifauna) en worden tentoongesteld tijdens het colloquium met als titel "Expansion et regression des espèces" (19 en 20 november 1988 te Luik). Foto's genomen nabij nesten, in gevangenschap enz. worden geweigerd.

Elk deelnemer mag 4 foto's in elk der 4 categorieën inzenden (kleurendia's, kleurfoto's op normaal papier, kleurfoto's op cibachrome en wit-zwartfoto's). Inzending dient te gebeuren ten laatste op 31 oktober e.k.

Meer inlichtingen en inschrijvingsformulieren kan u bekomen bij dhr. Johan Vandervelden, Avenue du Parc 50 - 1310 Ter Hulpen.

DIAREEKSSEN VOOR WINTERAVONDEN

Als "Wielewaler" geoefend waarnemer in de natuur en als "volksdanser" geïnteresseerd in folklore en vreemde culturen, heb ik de laatste jaren verschillende continenten bezocht. Die reizen gebeurden steeds op primitieve wijze, meestal buiten het veilige toeristische circuit. Sommige tochten vereisten grote fysieke inspanningen, anderen waren niet zelden zonder risico.

Fotomateriaal, van macro tot tele, liet me toe een vrij compleet beeld van de bezochte gebieden op de gevoelige plaat te brengen. Deze op kwaliteit en inhoud streng geselecteerde dia's, vergezeld van "life" gesproken tekst en passende achtergrondmuziek, worden aan onze afdelingen aangeboden. Elke reeks duurt $\pm 2 \times 45$ min.

Projector: Leitz pradovit auto-focus (korte zwartpauze)

Projectiescherm: door inrichter op te hangen.

Volgende reeksen zijn voorhanden:

1. **IJsland**: ornithologisch - botanisch - landschappelijk
2. **Kenya**: grootwildparken - vogelmeren - wilde flora Mt. Kenya - interessant contact met primitieve stammen
3. **Algerije**: Atlasgebergte - woestijnlandschappen - nomaden - Islamitische secten - pittoreske stadjes
4. **Peru**: kustwoestijn - hooggebergte - nevelwoud - wilde flora - avifauna - Inka-afstammelingen en -ruïnes
5. **Turkije**: opeenvolgende beschavingen - leven en landschap in Anatolië - botanisch - ornithologisch
6. **Nepal**: architectuur - cultuur - volksdevotie - trektocht in Himalaya en zuidelijke rimboe
7. **West-Tibet**: geïsoleerde gemeenschappen - Boeddhistische kloosters in Zanskar, Ladakh en Kashmir - wilde bergflora
8. **Oost-Indië**: Calcutta,... India's nachtmerrie - Himalayatrektocht - devote feesten - primitieve stammen in Orissa - hindoetempels
9. **Thailand - Birma**: Boeddhistische tempels en paleizen - animistische bergstammen - wilde flora - erotiek in Bangkok

10. **Bergwereld**: flora en wilde orchideeën van Alpen, Pyreneeën en Centraal Massief

11. **Rajasthan**: natuur- en cultuurpanorama van India's kleurrijkste deelstaat met o.a. Pushkar, Jaisalmer,...

12. **Indonesië**: De grote klassiekers van Java en Bali - bezoek animistische stammen op Sulawesi en de Sunda-eilanden - beklimming vulkanen en tropische bergflora.

Onkosten af te spreken. Tot uw dienst.

Ludo Van Dievel, Conservator "Vredestein" Bonheiden, Zellaarstraat 48, 2820 Bonheiden, tel. 015/51 40 69.

DRINGENDE OPROEP!

Graag wou ik langs dit bericht een oproep doen aan iedereen die me enige informatie of gegevens kan verschaffen aangaande dagroofvogels, gaande van de jaren 60 tot heden.

Ondergetekende is namelijk bezig met het samenstellen van een boek over Europese Dagroofvogels en is nu momenteel aan het zoeken naar binnen- en buitenlandse gegevens en met de uitgebreide voorbereidingen hiervan.

Daarom zou ik elke hulp en elk gegeven zeer op prijs stellen, indien u dit uiteraard kunt of wil doorsturen.

Het ligt naderhand ook in de bedoeling een archief over roofvogels samen te stellen met alle gegevens, reeds bestaande en beschikbaar.

Tevens zal ik in de nabije toekomst ook een nieuwe Actiegroep voor Roofvogelbescherming en Roofvogelonderzoek in Vlaanderen opstarten en doe ik langs deze een oproep aan alle vakmensen in de ornithologie en specialisten of amateurs in roofvogelonderzoek mij hierbij te willen bijstaan.

Ik wil nu reeds allen ten eerste bij voorbaat danken die op mijn vraag willen ingaan en me hun gegevens willen doorsturen naar volgend adres: Eddy De Roeck, Monterrestraat 51, 9000 Gent.

PRIJSWINNAARS NATUURACTIE: **THIEME ... BRON VOOR DE NATUUR**

Onder het motto "Als het om de natuur gaat ... **Thieme ... bron voor de natuur** organiseerde Thieme/Agora vorig jaar samen met De Wielewaal en de Vlaamse boekhandel een natuurwedstrijd. Van de 125.000 in omloop gebrachte folders ontvingen we 1.277 correcte antwoorden. Hieronder vermelden we in alfabetische volgorde de gelukkige prijswinnaars. De prijzen werden reeds aan de betrokken winnaars toegezonden.

Balis Annie (Wezembeek-Opem), Broos Roger (Bekkevoort), Clarysse Zoë (Diksmuide), Cocquyt Kristof (Sint-Martens-Leerne), Cools Emiel (Beveren-Waas), Couton Ivo (Temse), Cras Carl (Reet), De Backer Luc (Turnhout), De Bievre Jan (Wieze), De Borger Benjamin (Noorderwijk), De Ceuster Caroline (Olen), De Grauwe Daniel (Meise), Deleener Serge (Kester), Deman Koen (Denderleeuw), De Meyere Bernard (Geluwe), De Motte Maria (Mol), De Muylder Wim (Herfelingen), Devogel Marcel (Ieper), De Vos Ronny (Zelzate), De Wachter Ria (Kapelle-op-den-Bos), Geens Lieve (Herentals), Govaerts Jack (Hoogstraten-Meer), Heynderickx Chris (Mariekerke), Heyse André (Oudenaarde), Hulstaert Hilda (Zwijndrecht), Joris Julien (Beerse), Laleman Rik (Leffinge), Lauwers Jan (Willebroek), Lembrechts Leon (Schilde), Lemey Arseen (Aalbeke), Luyten Patrick (Winksele), Mertens Dirk (Mechelen), Nica Jan (De Haan), Note Krista (Tervuren), Olieslaegers Marianne (Turnhout), Ost Elaine (Gent), Peeters Clark (Boechout), Ramaekers Mia (Peer), Rosseel Dirk (Varsenare), Saveyn Eddy (Ronse), Schotte Stefan (Eeklo), Sierens William (Merelbeke), Sterckx Chris (Gooik), Van Damme Gustaaf (Dendermonde), Van den Broeck Walter (Merksem), Vanhove Nicole (Ieper), Verboven Eveline (Mortsel), Willems Frans (Schilde), Wouters Lutgart (Sint-Genesius-Rode), Wuyts Sonia (Itegem).

Thieme Natuurgidsen, bvba Agora, Oude Molenstraat 75, 2700 Sint-Niklaas, Tel. 03/777 22 44.

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL: BIJZONDERE LICENTIE IN DE MENSELIJKE ECOLOGIE

(Europees navormingsonderwijs onder de auspiciën van de wereldgezondheidsorganisatie)

Sinds de zestiger jaren wordt het wetenschappelijk onderzoek naar omgevingsproblemen intensiever doorgevoerd. Spoedig werd duidelijk dat het niet voldoende was om het ecologisch gebeuren vanuit één vakgebied te benaderen. Sommige problemen zoals het grondstoffenbeheer, de stadsecologie of het voedselprobleem zijn zoveel omvattend dat alleen een multidisciplinaire benadering oplossend denken in de hand kan werken.

Een dergelijke interdisciplinaire benadering van de milieuproblematiek vindt men in het postuniversitair onderwijs voor Menselijke Ecologie ingericht door de Vrije Universiteit Brussel. Deze bijzondere licentie Menselijke Ecologie wordt gegeven aan de faculteit Geneeskunde en Farmacie en staat onder de auspiciën van de Wereldgezondheidsorganisatie.

Het beoogt afgestudeerden van verschillende disciplines samen te brengen rond uiteenlopende ecologische thema's.

Het programma heeft aandacht voor een breed gamma aan basisdisciplines. We stippen onder meer aan: aspecten van stedenaardrijkskunde, vervuiling van het milieu (water, lucht, vaste afval, problemen van industriële vestiging), hygiëne (toxicologie, mutagenese, carcinogenese, voeding, epidemiologie), milieutechnologie, recht van het leefmilieu, milieucriminaliteit, omgevingspsychologie, sociologie van de milieubewegingen, milieu-informatie en -educatie en vrijetijdsaspecten. Het programma wordt aangevuld met een "topics"-serie, die inzicht biedt in actuele aspecten van de leefmilieuproblemen. Naast deze basisinformatie is er aandacht voor integratie van de geleverde concepten en zijn er zittingen die de specifieke menselijk ecologische problematiek behandelen. Deze informatie wordt aangeboden onder de vorm van werkcolleges. Dit houdt in dat er na een inleiding wordt gestreefd naar een discussie met en onder de deelnemers. Op deze manier maakt men de inter- en multidisciplinaire aanpak, die kenmerkend is voor de omgevingsproblematiek, tastbaar. De theorie wordt o.m. via bezoeken aan de praktijk getoetst. Het programma wordt afgesloten met een verhandeling. Met dit vormingspakket tracht V.U.B. in te spelen op de vraag naar bijscholing en navorming van de milieu-ambtenaar, de architect, de leraar milieukunde, de arts, de bedrijfsverantwoordelijke voor de mens-omgevingsrelatie en zij die zich om niet-professionele redenen willen bijscholen. Het programma staat open voor alle universitaire afgestudeerden en voor architecten. Nier houders van een universitair diploma kunnen mits een bijzondere toestemming van de Rector van de V.U.B., eveneens het programma volgen, dat over één academiejaar loopt.

Voor nadere inlichtingen kan men steeds terecht bij Prof. Dr. C. Susanne of Dr. L. Hens. Schrijven naar Menselijke Ecologie, V.U.B., Pleinlaan 2, 1050 Brussel. Telefoneren kan ook op nummers 02/641 34 08 of 02/641 34 24. Steekkaartinlichtingen over het programma en de organisatie van dit onderwijs vindt u hierbij.

Programma

- Inleiding tot de menselijke ecologie
- Stedenaardrijkskunde (stedelijke groei, ruimtelijke ordening, sociale structuur van de Stad, stadsklimaat)
- Milieuvervuiling van het stedelijke milieu (lucht- en waterverontreiniging, vaste afval, geluidshinder, industrievestiging)
- Omgevingshygiëne (voeding, verpakking, toxicologie, aantasting van het erfelijk materiaal, kankerverwekking).
- Epidemiologie (gebruik en misbruik van geneesmiddelen, epidemiologie van de besmettelijke ziekten van het stedelijk milieu, ongelijkheid in gezondheid)
- Aanpassing van het arbeidsmilieu
- Sociopathologie van de organisatie (welzijnscriminaliteit, recht van het leefmilieu, sociologische en politieke aspecten van ecologische beweging)
- Milieuinformatie en -educatie
- Milieu en industrie
- Bedrijfsbezoeken
- Verhandeling: bij voorkeur een groepswerk

Programmaduur: 1 jaar

Plaats

Campus Oefenplein
Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2 - 1050 Brussel

Uurrooster:

- *werkcolleges:* uitsluitend op zaterdag van medio oktober tot einde maart van 9.00 tot 12.00 uur en van 13.30 uur tot 16.30 uur
- *bezoeken:* weekdagen bij voorkeur tijdens vakantieperiodes

Kosten:

- collegegeld, inschrijving op de rol, verzekering 10.500 F
- examengeld 1.000 F
- cursuspakket (fakultatief) 750 F

Inschrijvingen:

- vanaf 1 september 1988 bij de Dienst Inschrijvingen van de V.U.B., Pleinlaan 2, 1050 Brussel, Tel. 02/641 20 09
- inschrijvingsdocumenten: identiteitskaart, voor eensluitend verklaard afschrift van het diploma of bijzondere toelating tot inschrijven van de Rector van de V.U.B., collegegeld.

VIJFDE GROENCONGRES

Dit jaar wordt door de Vereniging voor Groenvoorziening het vijfde Vlaams Wetenschappelijk Congres ingericht rond het thema **RUIMTE VOOR GROEN**.

Hiermee wordt beoogd een globale evaluatie te maken van realisaties, de knelpunten en de opgaven inzake Groenvoorziening in Vlaanderen en de krachtlijnen uit te tekenen waarlangs een efficiënte groenstrategie voor Vlaanderen zich dient te ontwikkelen.

Het congres wordt gespreid over 2 dagen.

1ste congresdag : vrijdag 16 september 1988.

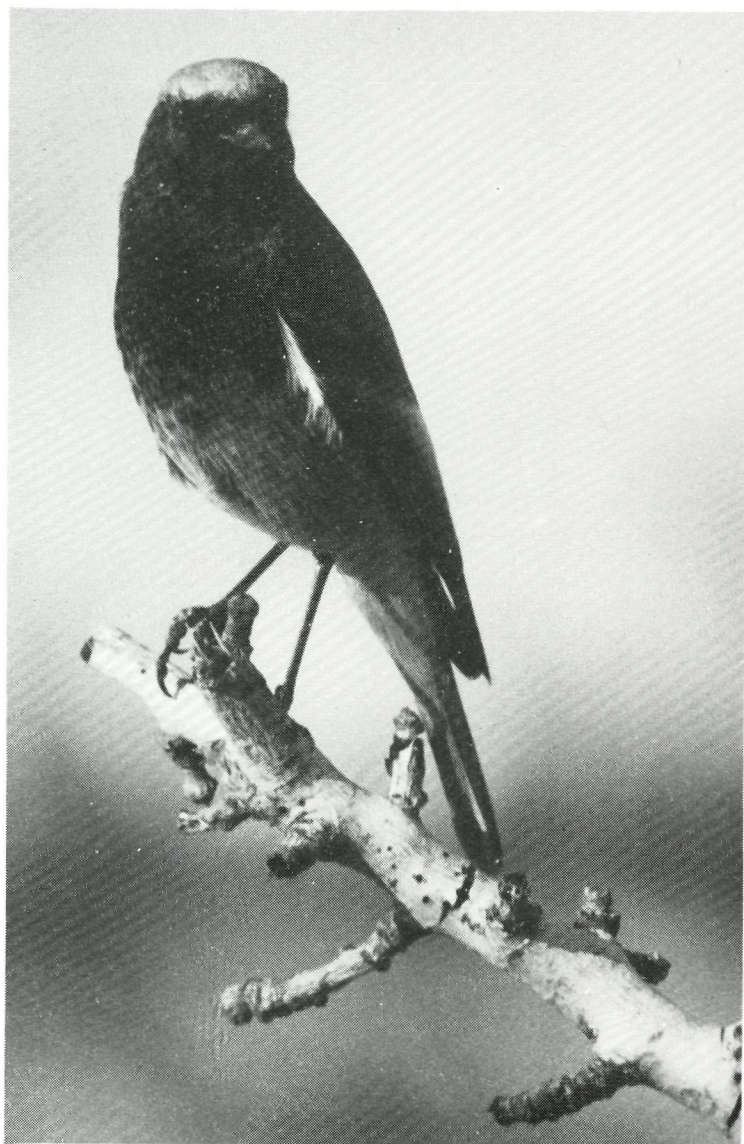
2de congresdag : vrijdag 18 november 1988.

Het congres gaat door in de AULA van de RUG, Volderstraat 8, 9000 Gent

Kostprijs : gewoon deelnemer (met congresboek) 1250 F, student (zonder congresboek) 300 F

Inschrijving gewenst. Inschrijvingsformulieren en inlichtingen te bekomen bij :

VERENIGING VOOR GROENVOORZIENING V.Z.W., CONGRESSECRETARIAAT, t.a.v. Prof. Dr. F. Snacken, Geologisch Instituut RUG, Krijgslaan 281, 9000 Gent, tel. 091/ 22 57 15

De Zwarte Roodstaart, een onopvallend brokje natuur in onze oude stadsdelen. Wilt u meer weten over „Natuur in de stad”, neem dan deel aan het Wielewaalcongres op 6 november e.k. in Brussel.
Foto: A.C. Zwaga

Nieuwe uitgaven

Van der Ploeg D.T.E., 1988. *Botaniseren in het buitenland. Natuur & landschap in het buitenland*. Nr. 2. Hoogwoud, KNNV, 55 blz. 298 F.

Uitstekende informatie over hetgeen er op floristisch gebied in de wereld te koop is. De auteur geeft tevens zijn mening over de kwaliteit van het boek dat hij beschrijft.

Bons R.M., G.M. Dirkse, K.W. Van Dort, 1988. *Bosmossen*. Wet. med. nr. 186. Hoogwoud, KNNV, 58 blz. 300 F.

Koster A., 1988. *Insektenbeheer*. Wet. med. nr. 187. Hoogwoud, KNNV, 112 blz. 300 F.

Burkhard S., 1987. *Urvogel*. NBB nr. 465. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 216 blz. 456 F.

Gurnell J., 1987. *The natural history of Squirrels*. London, Croom Helm, 201 blz. 752 F.

Dähncke R.M., S.M. Dähncke, 1984. *700 Pilze in Farbfoto's*. Stuttgart, AT Verlag. 686 blz. 1895 F.

Ffrench, 1980. *A guide to the birds of Trinidad and Tobago*. Pennsylvania, Harrowood Books. 470 blz. 1695 F.

Britton P.L., 1980. *Birds of East-Africa. Their habitat, status and distribution*. Nairobi, East Africa Natural History Society. 271 blz. 1520 F.

Berg Bengt. *To Africa with the migratory birds*. Eerste uitgave 1930. Eenmalig aanbod! 1190 F.

Hails C., F. Jarvis, 1987. *Birds of Singapore*. Singapore, Times Editions. 168 blz. 1185 F.

Du Pont J.E., 1975. *South Pacific Birds*. Delaware Museum of Natural History. 218 blz. 1736 F.

Boekbespreking

Hand in hand met de primaten - Panda nr. 26

Het nieuwe Pandanummer handelt volledig over apen. In verschillende artikels bespreekt men hun verspreiding (in oude en nieuwe wereld), hun aanpassing aan verschillende levensomstandigheden, evolutie, intelligentie, bedreigingen enz. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de halfapen van Madagaskar, waarvan het voortbestaan voor vele soorten in gevaar is. Tot slot worden ook een aantal WWF-projecten toegelicht die speciaal gericht zijn op de bescherming van apensoorten (mensapen, Neusaap, leeuwaapjes, halfapen).

Panda is te verkrijgen bij WNF, Waterloosteenweg 608, 1060 Brussel en in de Pandawinkels.

Gie Luyts

ZOEKERTJE

TE KOOP: VERREKIJKER "OPTOLYTH" 9 x 63, 1,5 jaar oud, prima staat. Aankoopprijs: 29.800 F. Vraagprijs: 19.800 F. Te bevragen: 014/55 47 89.

Exotische natuurreizen

onder leiding van J.L. Busschaert (lic. A1911)

Sri Lanka: parel van het Oosten. 15-daagse rondreis. Richtprijs: 49.000 F. Periode: 14/2 - 2/3 en 27/10 - 12/11/89.

Kenya: ornithologische safari. 13-daagse rondreis. Richtprijs: 79.500 F. Periode: 29/4 - 14/5/89.

Tanzania / Kenya: grote safari. 13-daagse rondreis. Richtprijs: 115.000 F. Periode: 9/9 - 24/9/89.

Tanzania + Kenya - kustverblijf mogelijk: 95.000 F. Uitbreiding Seychellen mogelijk.

Ecuador: Z.-Amerika in een notedop. 18-daagse rondreis. Richtprijs: 97.000 F. Periode: 29/6 - 20/7/89. Uitbreiding Galapagos-eilanden mogelijk.

Zimbabwe-Botswana: in het spoor van Livingstone. Exclusieve natuurreis met als hoogtepunt de Victoria-watervallen en de Okavangodelta. 14-daagse rondreis. Periode: 7/10 - 22/10/89. Nog geen prijs bekend

Nadere inlichtingen en een gedetailleerd programma verkrijgbaar bij J.L. Busschaert. Tel. 03/774 37 77.

Gesonoriseerde diamontages in overvloeiing over deze en andere bestemmingen kunnen besproken worden voor een verenigingsactiviteit.

Advertentie

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Heron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurrezervaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*, *Carnivora*, *Journal für Ornithologie*.

WIELEWAAL

Jaargang 54 - september 1988

J. DE BOE. Nationaal Kerkuilproject - Werkgroep	165
R. DE LUST. Andermans noten voor eigen zang: de Bosrietzanger	174
H. FRANCKX. Wielewaalbezoek aan Mallorca, negen jaar later	177
H. FRANCKX, R. DE FRAINE. Voor u gesprokkeld	183
Uit het wetstraatje	184
Vijf vóór twaalf	185
Verenigingsberichten	192
Werk op de plank	194
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten...	195
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen...	196
Activiteitenkalender	197
Goed om te weten	202

Titelblad: Kerkuil - Foto: J. Vanderoelden